

► FORSVARSSTUDIER 4/1995 ◀

Norsk nei til Franco i NATO

Hilde Haraldstad

IFS

INSTITUTT FOR FORSVARSSTUDIER

Innhold

Introduksjon	5
Bakgrunn	7
1949-55: Flertall mot Franco-Spania i NATO	11
Madrid-pakten mellom USA og Spania	12
Vesteuropeisk motstand	14
Lav norsk profil	16
Hvorfor ikke sterkere norske reaksjoner?	20
1955-60: Norsk særstandpunkt mot Spania i NATO	23
Spanske sonderinger og A-paktens reaksjoner	24
Gerhardsens «demonstrative» uttalelser	26
Flere faller fra	28
Klart norsk nei til Franco-Spania i NATO	31
Ingen endring i det norske standpunktet	34
Ble Norge utsatt for press?	37
USAs politikk	37
Spansk press mot Norge?	41
Hvorfor konsekvent norsk motstand?	44
Indrepolitiske faktorer	45
Ytre faktorer	50
Konklusjon	52
English summary	56
Noter	59

Introduksjon

Spania-spørsmålet var en følsom sak i norsk utenrikspolitikk helt fra den spanske borgerkrigen i siste halvdel av 1930-tallet og fram til Francos død i 1975.

Norges og de andre demokratiske landenes ikke-innblanding i den spanske borgerkrigen hadde ført til skarp kritikk fra flere hold i det norske og i det internasjonale samfunnet, spesielt fra arbeiderbevegelsen. Spania-spørsmålet vakte likevel aller størst debatt i Norge i de første etterkrigsårene. Francos sympati og samarbeid med aksemaktene under andre verdenskrig og nordmennenes egne okkupasjons erfaringer hadde bare økt Franco-motstanden fra borgerkrigens dager. Spania-saken var kanskje det utenrikspolitiske spørsmålet som fikk mest oppmerksomhet i det nylig frigjorte Norge i de første etterkrigsårene. For de fleste nordmenn var det uhørt at Franco fremdeles satt med makten i Spania etter at Hitler og Mussolini var slått og de demokratiske kreftene hadde vunnet andre verdenskrig.

Tidligere forskning omkring Norge og Franco-Spania har først og fremst konsentrert seg om den norske politikken under borgerkrigen og i de aller første etterkrigsårene. Hovedfokus i denne studien rettes mot den norske politikken i spørsmålet om Franco-Spanias medlemskap i NATO, fra A-pakten ble dannet i 1949 og fram til 1960, da diskusjonen om spansk medlemskap i NATO hadde gjennomgått sin mest intense fase og den norske linjen i dette spørsmålet var lagt. Hvordan forholdt Norge seg til spørsmålet om spansk medlemskap i NATO? Hvilke indre og ytre faktorer kan bidra til å forklare den norske politikken? Hvorfor var motstanden mot Franco-regimet så sterk i Norge, og hvorfor fortsatte den å være såpass markant, selv etter at flere vestlige stormakter ønsket et normalisert forhold til dette regimet?

Kildegrunnlaget er i hovedsak hentet fra det norske utenriksdepartementets arkiv. Stortingsforhandlinger og regjeringsprotokoller har også bidratt til å kartlegge den norske politikken. Den

norske Spaniakomiteéns arkiv har også vært tatt i bruk og gir et godt bilde av de indrepolitiske kreftene som arbeidet mot en normalisering av forholdet til Franco-regimet. Mye av Franco-motstanden i Norge og spesielt i arbeiderbevegelsen ble kanalisert gjennom komitéen. Spaniakomiteéns arkiv inneholder også en omfattende samling avisutklipp. Gjennom Argus utklippbyrå skulle komitéen få alt norske aviser skrev om Spania og den norske Spania-politikken. Avisenes behandling av dette spørsmålet blir trukket inn i framstillingen for å illustrere oppfatningene av den norske politikken og opinionens engasjement, uten at jeg tar sikte på noen uttømmende analyse av pressens holdninger. Samtaler med Haakon Lie, Leif Vetlesen og Nini Haslund Gledtisch har også gitt større innsikt i Spania-spørsmålet.

Det var imidlertid ikke bare indrepolitiske faktorer som bidro til utformingen av den norske Spania-politikken. Etter andre verdenskrig måtte en småstat som Norge forholde seg til det internasjonale samfunnet på en helt annen måte enn tidligere. Den internasjonale og regionale konteksten får derfor også en sentral plass i framstillingen. Andre lands rolle blir i første rekke trukket inn for å finne ut hvilken innvirkning disse fikk på utformingen av den norske politikken. Foreign Relations of United States (FRUS) i tillegg til det norske utenriksdepartementets arkiv har vært tatt i bruk for å gi et bilde av andre lands oppfatning av den norske Spania-politikken. Den spanske siden og ikke minst USA, Storbritannia og de andre vesteuropeiske og nordiske landene kommer inn her. Antydninger og skisser av andre vestlige lands holdninger til Franco-Spania i NATO har også en annen funksjon. Det komparative perspektivet kan bidra til at Norges rolle i dette spørsmålet trer tydeligere fram.

Til tross for at spørsmål som angikk Norges forhold til Franco-Spania ikke var like aktuelle i norsk politikk etter at den kalde krigen var et faktum, skapte Spania-spørsmålet oppstyr og vanskelige avgjørelser for den norske utenriksledelsen så lenge Franco satt med makten i Spania.

Bakgrunn

På slutten av 1930-tallet og i de første etterkrigsårene dreide debatten omkring Franco-Spania seg først og fremst om hvorvidt Norge og de vestlige landene skulle normalisere de økonomiske og diplomatiske forbindelsene med Franco-regimet. Arne Olav Brundtland har i sin magistergrad i statsvitenskap tatt for seg den norske politikken overfor Franco-Spania i perioden 1937-39. I *Utnevnelse av handelsrepresentant hos Franco. En studie i politiske interessegruppers aktivitet,*¹ viser Brundtland hvordan norske næringsorganisasjoner, med Rederforbundet i spissen, søkte å påvirke regjeringen til å utnevne en handelsrepresentant hos Franco-siden i borgerkrigen. Han peker videre på hvordan norske arbeiderorganisasjoner aktivt søkte å forhindre at det kom til en handelsmessig og diplomatisk forståelse med Franco-Spania. Brundtland kaller regjeringens politikk for «nølepolitikk» i denne perioden. Etterhvert som Franco vant terreng i Spania og truet med å boikotte norsk skipsfart og handel, og Rederforbundet øket presset på regjeringen, gikk utenriksminister Halvdan Koht motvillig med på en diplomatisk normalisering, til tross for motstand i press, parti, fagbevegelse og innad i regjeringen. Brundtlands funn og konklusjoner peker klart fram mot de problemene den norske utenriksledelsen senere møtte i spørsmål som gjaldt Spania.

Edgeir Benum har tatt for seg Norges forhold til Franco-Spania i de aller første etterkrigsårene. I *Maktsentra og opposisjon. Spania-saken i Norge 1946 og 1947,*² har Benum behandlet den norske politikken i spørsmål om handelspolitiske og diplomatiske forbindelser med Franco-Spania. Andre verdenskrig hadde nærmest ført til brudd i de økonomiske og diplomatiske relasjonene mellom Norge og Franco-Spania. Den samme problemstillingen dukket opp i 1945-46 som under og etter borgerkrigen: Skulle Norge bryte alle forbindelser med Franco-Spania, eller skulle forholdet normaliseres? I motsetning til Brundtland, som konkluderer med at Rederforbundet på den ene siden presset på regjeringen for en normalisering av forholdet til Franco-Spania, mens fagbevegelsen presset på for å unngå dette, konklude-

rer Benum med at skillelinjene i denne saken ikke først og fremst gikk mellom organisasjonene. I et klart Seipsk perspektiv hevder Benum at norske maktsentra gikk sammen for en normalisering av forholdet til Spania, mens opposisjonen eller grasrota på en beregnende måte ble satt til side. Det mest slående med Benums funn er det nære samarbeidet mellom toppene i de ulike maktsentra i Norge; regjeringen, partiledelsen, LO-ledelsen og Rederforbundets ledelse. Benums konklusjoner passer perfekt inn i Seips tese om den politiske avgjørelsesprosessen i Arbeiderpartiet, om elitesamarbeid og om tilsidesettingen av velgerne og Stortinget. Senere forskning har imidlertid antydnet at Benum muligens har overvurdert enigheten på elitenivået i Spania-saken.³ Det har også kommet innvendinger mot fraværet av den internasjonale konteksten og det komparative perspektivet i Benums framstilling.⁴

Lite har altså vært skrevet om Norges forhold til Franco-Spania i tiden etter 1947. Mens det tidligere har vært hevdet at Spania-spørsmålet fant sin løsning i 1947 ved at Norge aksepterte en spansk charge d'affaires for Norge og dermed normaliserte relasjonene til Franco-Spania, er min konklusjon at Spania-spørsmålet absolutt var et kontroversielt tema i norsk politikk også i årene etter den heftige striden i 1946-47. Det bilaterale forholdet ble først normalisert flere år senere enn det som tidligere har vært hevdet. Norge og Spania innledet hverken offisielle handelsforhandlinger eller opprettet normale diplomatiske forbindelser før i 1951. Også etter at de bilaterale relasjonene på disse områdene ble normalisert i 1951, var forholdet mellom Norge og Franco-Spania svært anstrengt. I hele etterkrigsperioden gjorde Norge gjorde sitt ytterste for å markere avstand til Franco-Spania og søkte i utgangspunktet å unngå politisk kontakt og samarbeid med Franco. Utover 1950-tallet ble imidlertid Norge stadig stilt overfor ytre krav og forventninger, fra Spania og fra andre land, om innlemmelse av Spania i internasjonalt og regionalt samarbeid. At det dreide seg om spansk deltakelse i FN, OEEC og NATO viser at dette angikk Norge i aller høyeste grad. Disse tre organisasjoner var helt sentrale, ja faktisk de viktigste, i norsk utenrikspolitikk i perioden. FN og NATO ble på hver sin måte betraktet som hjørnesteiner i norsk utenrikspolitikk.

I FN tok den norske utenriksledelsen initiativ til aksjon mot Franco-Spania i 1946. Resolusjon 39 som ble vedtatt på FNs generalforsamling i desember samme året, fordømte Francos regime, nektet Franco-Spania medlemskap i FN og under-organisasjonene og oppfordret alle medlemsland til å trekke tilbake sine akkrediterte ambassadører og ministre fra Spania. Norge ble sterkt kritisert fra spansk hold for å ha stått bak dette initiativet i FN. Også norske næringsorganisasjoner og konservative aviser var motstandere av den offensive norske politikken i FN. Da USA og flere andre FN-land forsøkte å få resolusjonen opphevet mot slutten av 1940-tallet, stemte Norge konsekvent mot dette. I 1949 var Norge faktisk det eneste vestlige landet og også det eneste medlemmet av NATO som valgte å stemme mot opphevelse av FN-aksjonen mot Franco-Spania. Først under den spente verdenssituasjonen på begynnelsen av 1950-tallet skjedde det en oppmykning i den norske politikken overfor Franco-Spania i FN, da den norske utenriksledelsen valgte å avstå fra å stemme over Spania-spørsmålet. Dette førte til protester innad i Norge fra AUF, LO og Spaniakomiteén. Disse organisasjonene gikk sterkt inn for at Norge skulle fortsette sin tidligere stemmegivning i FN. Stemmeavståelsene ble på den andre siden oppfattet som klare demonstrasjonshandlinger av USA og Franco-Spania. Flere konservative norske aviser og Rederforbundet ønsket også at Norge skulle ha stemt for opphevelse av aksjonen mot Franco-Spania i FN.

Etterhvert som Spania gradvis ble mer akseptert blandt de demokratiske landene og universalitetsprinsippet som kriterium for FN-medlemskap fikk gjennomslag i Norge, stemte Norge og de andre FN-landene Spania inn som fullt medlem av FN i 1955. Denne avgjørelsen skapte ikke særlig debatt i Norge, først og fremst fordi tanken om at FN skulle være universell og «for alle» fikk gjennomslag i ulike politiske leire i Norge på den tiden.

Spørsmålet om spansk deltakelse og medlemskap i Organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid (OEEC) ble også stadig mer aktuelt utover 1950-tallet. Diskusjonen om innlemmelse av Spania i det økonomiske samarbeidet i Vest-Europa begynte imidlertid allerede i 1947 da Marshallplanen ble lansert. Politisk motstand i Vest-Europa hindret at Spania fikk del i hjelpen. Spørsmålet om fullt spansk medlemskap ble av politiske

grunner heller ikke offisielt behandlet i organisasjonen i tiden før 1955. Spania fikk likevel begrenset deltakelse i OEECs jordbrukssamarbeid i 1954. Etter flere år med forhandlinger fikk Spania fullt medlemskap i OEEC i 1959. Den norske utenriksledelsen var ikke villig til å innta særstandpunkt når Spania-spørsmålet ble diskutert i OEEC, slik den hadde gjort i FN. Norge sørget likevel for å plassere seg blant de landene som gikk inn for en mest mulig begrenset spansk deltakelse i det europeiske økonomiske samarbeidet.

Både når det gjaldt normalisering av de bilaterale relasjonene med Spania og når spørsmålet om Franco-Spania og spansk deltakelse ble diskutert i FN og OEEC, utmerket altså Norge seg med å innta det mest restriktive standpunktet sammenlignet med de andre vestlige landene. Både den konservative avisen *Farmand* og kommunistavisen *Friheten* ga Norge tilnavnet «Franco-Spanias fiende nummer en» på slutten av 1940-tallet.⁵ Aller tydeligst markerte Norge seg imidlertid da spørsmålet om spansk deltakelse i det vestlige militære samarbeidet for alvor ble aktuelt fra midten av 1950-tallet. Da utpekte general Franco selv Norge som hovedmotstander.

Spørsmålet om spansk deltakelse i NATO ble reist allerede ved A-paktens opprettelse i 1949, men på grunn av sterk vesteuropeisk motstand ble det først aktuelt noen år senere. Bare to år etter at Atlanterhavspakten var undertegnet, innledet imidlertid Norges viktigste alliansepartner militærforhandlinger med Franco-Spania. Hvordan reagerte Norge og de andre NATO-landene på dette?

Norges rolle i debatten om Spania og NATO ble adskillig viktigere og mer markert fra midten av 1950-tallet. Det var først og fremst endringer til fordel for spansk medlemskap hos de andre medlemslandene som bidro til det. Hvordan opptrådte Norge i den perioden? Hadde Norge «en viss innflytelse» på det faktum at Spania under Franco aldri fikk delta i NATO, slik det har vært hevdet tidligere?⁶ Eller fikk Norge faktisk avgjørende betydning i dette spørsmålet?

1949-55: Flertall mot Franco-Spania i NATO

«...such a question might even cause a break-up in the organisation»⁷

Ved Norges inntreden i NATO i april 1949 var spansk medlemskap ikke aktuelt. Spørsmålet ble riktignok debattert både i Norge og i de andre mulige medlemslandene i månedene før A-pakten ble underskrevet, men ingenting tyder på at det var stemning for å ta Spania med i pakten. Utenriksminister Halvard Lange gjorde det helt klart i Stortinget et par dager før avstemningen om norsk medlemskap, at det aldri hadde vært på tale å innby Spania til å slutte seg til A-pakten «så lenge Spania er under sitt nåværende regime.»⁸

Lange ga også klart uttrykk for at Norge ikke ville ha akseptert spansk medlemskap. Einar Gerhardsen skriver i sine erindringer at utenriksministeren i mars 1949 uttalte til stortingsgruppen om Spanias stilling til pakten at «Spanias forhold blir et annet enn Italias som var fastlåst før vi kom med. En kan ikke tenke seg at sosialistisk styrte land vil stemme for Spanias deltaking. I alle fall vil vi stemme mot. Blir vi stående alene, så står vi alene».⁹

Alt tyder på at dette var oppfatningen til et stort flertall i Stortinget og i det norske folket. Utenriksministerens uttalelse var også et løfte til NATO-motstanderne innen arbeiderbevegelsen. Det var helt nødvendig å overbevise den sikkerhetspolitiske opposisjonen om at Norge ikke kunne godta å være alliert med Spania. Stort sett var det de samme som hadde gått hardest ut mot regjeringens politikk overfor Spania i 1947 som i 1949 var de mest innbitte NATO-motstanderne i partiet.¹⁰ I en uttalelse til det amerikanske nyhetsbyrået Associated Press i mars 1949 slo utenriksminister Lange fast at Norge var mot at Spania ble knyttet til A-pakten, da dette ville «svekke grunnlaget for pakten, - som var skapt for å forsvare demokratiet.»¹¹ Dette hovedargumentet mot spansk medlemskap i NATO holdt Norge fast på så lenge Franco satt ved makten i Spania.

USAs økende interesse for Spania skapte likevel frykt i Norge og i andre NATO-land for at USA ville trekke Spania inn i alliansesamarbeidet. Allerede i 1949 var deler av den amerikanske flåten på besøk i Spania. USA gikk ikke eksplisitt ut med forslag om spansk medlemskap i A-pakten på det tidspunktet, men interessen for Spania var stor, spesielt i militære kretser. Motstanden mot spansk medlemskap var imidlertid sterk også blant de andre NATO-landene. Den amerikanske utenriksministeren uttalte i 1951 at: «We have been talking with the British and the French Governments for many months about the possible role of Spain in relation to the general defence of Western Europe. We have not been able to find a common position [...] for reasons we are aware and understand.»¹² Av disse møtereferatene går det tydelig fram at både den britiske og den franske utenriksministeren konsekvent var mot spansk tilknytning til NATO. «Under no circumstances should the question arise of bringing Spain into NATO, since such a question might even cause a break-up in the organisation», uttalte den britiske utenriksministeren.¹³

De største og viktigste NATO-landene i Vest-Europa, Storbritannia og Frankrike, gikk i likhet med Norge og flertallet av paktens medlemmer mot spansk medlemskap i NATO. På dette tidspunktet var det bare Portugal som delte USAs interesse for å få Spania med i Atlanterhavspakten. Men ettersom den internasjonale situasjonen tilspisset seg og den kalde krigen ble varm i Korea, var det ikke tilfredsstillende for USA at anti-kommunistiske Spania stod utenfor det vestlige forsvarssystemet.

Madrid-pakten mellom USA og Spania

Allerede i august 1950 vedtok Senatet i USA å gi et lån til Spania på hundre millioner dollar. Begrunnelsen var at den spanske regjeringen var erklært anti-kommunistisk, og Spanias strategiske posisjon var av den største viktighet under en væpnet konflikt.¹⁴ Etter denne avstemningen hadde det også hevet seg røster i Kongressen for å inkludere Spania i våpenhjelp-programmet, eventuelt i bytte for en avtale om baser i Spania. På dette tidspunktet tok både president Truman og utenriksminister

Acheson offentlig avstand fra Senatets beslutning. De viste til at USA ikke hadde oppnådd resultater i sine forsøk på å overbevise Franco om nødvendigheten av å få et mer demokratisk styresett i Spania. Det tok imidlertid ikke lang tid før kravet fra USA om mer demokrati i Spania kom i bakgrunnen for et sterkt amerikansk ønske om militært samarbeid med Franco.

I midten av juli 1951 kom meldinger til det norske utenriksdepartementet om at USA hadde sendt admiral Sherman til Madrid for å drøfte spørsmålet om amerikanske flybaser i Spania med Franco. Acheson hadde i fortrolighet til den britiske ambassadøren hevdet at det var nødvendig at USAs regjering tok et initiativ for å komme et mer vidtgående krav fra Kongressen om militært samarbeid i forkjøpet.¹⁵ I den offisielle pressemeldingen om saken understreket utenriksminister Acheson at militære ledere i USA nå var enige om at Spania var helt avgjørende for forsvaret av Vest-Europa. Det var denne konklusjonen som hadde ført til at USA hadde innledet forhandlinger om samarbeid med Spania.¹⁶

USA endret linje overfor Spania også i FN i 1950. Acheson hadde da i et brev til senator Connally, som ble publisert i norske og utenlandske aviser, argumentert sterkt for en mer realpolitisk vurdering av Spania-spørsmålet.¹⁷ Ekspertene i det amerikanske utenriksdepartementet, inkludert George Kennan, foreslo riktignok allerede i slutten av 1947 at Spanias strategiske viktighet burde prioriteres og at USAs politikk overfor Franco burde endres.¹⁸ Det var imidlertid først etter utbruddet av Koreakrigen at den politiske ledelsen i USA var villig til å ta steget mot militært samarbeid med Spania fullt ut. President Truman, som i utgangspunktet var svært skeptisk til militært samarbeid med Franco, konstaterte at drøftelsene mellom admiral Sherman og general Franco innebar en endring av USAs politikk overfor Spania.¹⁹ Admiral Shermans misjon hadde vært nøye overveiet, og var godkjent av presidenten, utenriksministeren, forsvarsministeren, stabsjefene og det nasjonale sikkerhetsrådet. I rapporten fra pressekonferansen understreket ambassadør Wilhelm Morgenstjerne at den politiske ledelsen i USA hadde hatt betenkeligheter på grunn av stemningen overfor Franco-Spania blant de øvrige medlemmene av A-pakten. Den amerikanske utenriksledelsen hadde likevel avvist de alvorlige henstillin-

gene fra britisk og fransk side, fordi det på militært hold i USA med stor samstemmighet ble framholdt at Spanias strategiske betydning under en krig ville være av avgjørende betydning. Derfor «må militære sikkerhets-hensyn gå foran ideologiske og politiske hensyn.»²⁰

Etter et par år med harde forhandlinger kom USA og Spania omsider til enighet om en avtale. Madrid-pakten, som ble underskrevet 26. september 1953, ga USA rett til å bygge og bruke militære fly- og flåtebaser på spansk jord, mens Spania på sin side fikk økonomisk og militær hjelp fra USA. Avtalen inneholdt en forsvarsavtale, et økonomisk hjelpeprogram og en gjensidig forsvarshjelp-avtale, og hadde gyldighet i ti år.

Hvordan reagerte de andre NATO-landene på at deres viktigste allierte, USA, innledet bilaterale militære forhandlinger med Franco-Spania?

Vesteuropelsk motstand

Den britiske regjeringen hadde fra første stund tatt avstand fra ethvert direkte militært samarbeid med Franco-regimet. I tillegg til nok en gang å gjøre det klart at Storbritannia var mot Spanias opptakelse i NATO, uttalte en representant for det britiske utenriksdepartementet i juli 1951 at Storbritannia var «imot enhver nærmere forbindelse mellom Spania og et hvilket som helst medlem av A-pakten».²¹ Denne uttalelsen var uten tvil rettet mot USA og militærforhandlingene med Spania. Labourkretser ga uttrykk for at militær-forhandlingene mellom USA og Spania absolutt angikk de andre NATO-medlemmene. Den britiske regjeringen fryktet at Spania-spørsmålet kunne bli den hittil største vanskeligheten i samarbeidet mellom de vestlige stormaktene.²² Den sovjetiske avisen *Pravda* triumferte over den britiske protesten og hevdet at Madrid-pakten skapte avstand mellom USA og Storbritannia.²³

Motstanden mot USAs militære samarbeid med Spania bunnet nok delvis i Labours generelle uvilje mot Franco-Spania. Den amerikanske avisen *The Star* hevdet imidlertid at Storbritannia var mot den spansk-amerikanske militæravtalen først og fremst fordi landet var redd for å miste sin innflytelse i middelhavsområdet.²⁴ Også da Madrid-pakten var et faktum i 1953,

protesterte britene. Det er ganske påfallende at også den nye konservative regjeringen gikk mot amerikanernes Spania-politikk. Forholdet mellom Storbritannia og Spania var svært anstrengt på begynnelsen av 1950-tallet på grunn av Francos press mot britenes posisjon på Gibraltar. Påstanden om at britene var mot Madrid-pakten fordi landet fryktet tap av sin posisjon i Middelhavet, ble nok enda mer treffende etter at Gibraltar-spørsmålet ble satt ytterligere på spissen i 1953.²⁵

Også franskmennene hadde store interesser rundt Middelhavet. Frykten for tap av innflytelse i dette området var nok en viktig årsak til at meddelelsen om at amerikanerne hadde tatt opp baseforhandlinger med Spania, gjorde et sterkt inntrykk i Frankrike.²⁶ Dessuten var motstanden mot den spanske statsformen fremdeles sterk. Pressen i landet hadde nesten enstemmig uttalt seg «temmelig skarpt» om saken. Den franske regjeringen protesterte overfor USA og ga melding om at militært samarbeid mellom USA og Spania ville få uheldig innflytelse økonomisk og ikke minst politisk i Atlanterhavslandene. På grunn av USAs særstilling i NATO, fant den franske regjeringen det umulig å se isolert på dette spørsmålet, selv om den amerikanske planen var å slutte en bilateral avtale med Spania. Franskmennenes reaksjon på USAs tilnærmelser til Spania var i følge den norske ambassaden i Paris «i det hele tatt preget av fasthet.»²⁷

Reaksjonene i Nederland etter undertegnelsen av militæravtalen mellom USA og Spania, var delte. Venstresiden var stort sett mot denne avtalen, mens spesielt kretser i det katolske partiet uttrykte glede over Madrid-pakten. Den nederlandske regjeringen uttalte seg skeptisk til avtalen og var klart mot spansk NATO-medlemskap. Det samme gjaldt for den belgiske regjeringen.²⁸

Vest-Tyskland var ikke selv blitt medlem av NATO da USA innledet forhandlinger med Spania. Forhandlingene mellom USA og Spania ble likevel fulgt med stor oppmerksomhet. Tyskerne var naturlig nok meget forsiktige med å uttale seg om denne saken. Det var likevel ganske klart at det regjerende partiet, CDU, var for den «real-politikk» som USA hadde slått inn på i Spania-spørsmålet, meldte den norske legasjonen i Bonn.²⁹

Utenriksledelsen var langt mer tilbakeholden med å protestere offisielt og åpenlyst overfor USA enn hva Storbritannia og Frankrike var. Deler av den norske forvaltningen og deler av ambassadepersonellet i Washington syntes relativt positive til USAs militære engasjement i Spania. Det ble imidlertid understreket gang på gang at Norge fortsatt var motstander av spansk NATO-medlemskap, både fra embetsverket, utenriksminister Lange, statsminister Gerhardsen og etter 1951 fra statsminister Oscar Torp.

Om utenriksledelsen var forsiktig med å uttale seg om forhandlingene mellom USA og Spania, var det mange andre i Norge som ikke var det. Spørsmålet om militært samarbeid med Franco-Spania ble heftig debattert. Avisutklipp fra perioden og protest-brev til utenriksdepartementet vitner om det. Mange tolket USAs tilnærmelser til Spania som en spansk tilnærming til NATO, noe som aktualiserte spørsmålet for Norges vedkommende. Overskriften «Spania med i A-pakten?» gikk igjen i mange aviser etter at det var blitt klart at USA hadde innledet militærforhandlinger med Spania. Argumentasjonen må på mange måter sees på bakgrunn av dette. Regjeringen hadde allerede med Morgenstiernes skriv i juli 1951 fått garanti fra Acheson om at «USA ikke ville foreslå Spania tatt opp i A-pakten».⁴⁰ For opinionen var det nok ikke like lett eller meningsfylt å skille USAs tilnærming til Spania fra USAs ledende rolle i NATO. Stortingsrepresentant for Venstre, Helge Seip, uttalte i ettertid at Madrid-pakten gjorde Spania til et «mer eller mindre halvoffisielt haleheng» til NATO.⁴¹

Flertallet av norske aviser gikk mot USAs nye politikk overfor Spania. Den norske ministeren i Madrid, Rolf Andersen, klaget til utenriksdepartementet over at norske aviser skapte et altfor unyansert bilde av forhandlingene mellom USA og Spania. Han hevdet at norsk presse, på få unntagelser nær, var altfor «nedsettende og tendensiøse» når Franco-Spania ble beskrevet, noe som «selvfølgelig var urettferdig og uriktig».⁴² Denne reaksjonen var illustrerende for minister Andersens generelt positive holdning til Franco-Spania. Han la ikke skjul på at han selv var en varm tilhenger av militærforhandlingene mellom USA og Spania.

Det fantes norske aviser på høyresiden som var positive til USAs tilnærming til Spania. *Morgenbladet* lovpriste Francos vilje til å «bekjempe den

røde trussel» og «USAs vilje til samarbeid med de stolte spanjerne».⁴³ *Norges Handels- og Sjøfartstidende* og diverse konservative, lokale småaviser argumenterte også for en militær tilnærming til Spania. Hovedargumentet var at den vestlige verden måtte stå sammen for å knekke hovedfienden Sovjet.

Rederforbundets direktør John Egeland argumenterte med at den norske regjeringen hadde komplisert norske reders arbeid i Spania mer enn nok allerede. Utenriksledelsen ble oppfordret til å være meget forsiktige med å luften oppfatninger som var i strid med den amerikanske politikken i Spania.⁴⁴

Samtidig var det mange i Norge som ønsket at regjeringen skulle protestere mot det militære samarbeidet mellom USA og Franco-Spania. Spaniakomiteén arbeidet aktivt for å påvirke regjeringens politikk overfor Franco-Spania i FN på denne tiden. Komiteén engasjerte seg også mot USAs militære kontakter med Spania. Umiddelbart etter at USA hadde innledet militærforhandlinger med Spania, sendte Spaniakomiteén protestskriv til Arbeiderpartiet og LO. Parti og fagbevegelse ble anmodet om å gjøre «forestillinger overfor den norske regjering», mot de drøftinger som foregikk mellom USA og Spania om forsvarssamarbeid.⁴⁵ Etter at LO også mottok en melding fra Den Frie Faglige Internasjonale, med anmodning om at den norske regjeringen måtte presisere arbeiderbevegelsens protester overfor den amerikanske regjeringen, ble spørsmålet behandlet i LOs sekretariat. Sekretariatet vedtok å gi sin tilslutning til protestene fra Spaniakomiteén og fra Den Frie Faglige Internasjonale. Under henvisning til dette vedtaket oppfordret LO utenriksministeren til å referere protesten «like overfor den amerikanske regjeringen». Utenriksråd Rasmus Skylstad syntes tydeligvis at disse protestene gikk for langt. Han påtegnet i margin på dette dokumentet: «.. direkte intervensjon i spanske anliggender!»⁴⁶

Lange la fram LOs brev for regjeringen, som besluttet at saken skulle legges fram for den utvidede utenrikskomiteén.⁴⁷ Det har ikke vært mulig å finne ut om regjeringen overbragte denne protesten til den amerikanske regjeringen. Ut fra den generelle offentlige reaksjonen (eller fravær av reaksjon) på militærforhandlingene, er det meget mulig at protesten ikke ble overbragt.

Den andre protestbølgen mot militæravtalen mellom USA og Spania kom i 1953 da Madridpakten var et faktum. Også denne gangen var Spaniakomiteén en pådriver overfor Arbeiderpartiet, AUF og LO. I oktober 1953 vedtok styret i Spaniakomiteén nok en henstilling til regjeringen : «Forbitrelsen er stor [...] over det dolkestøt fra USA denne avtalen har gitt det frie spanske folk [...] Spaniakomiteén vil henstille til den norske Regjering om, på vegne av det norske folk, å gi uttrykk for i FN og andre internasjonale organer hvordan Norge ser på denne avtalen.»⁴⁸ Spaniakomiteén ba også Arbeiderpartiet, AUF og LO om offentlig å uttale sine protester mot avtalen. AUF fulgte oppfordringen. Noe svar fra regjeringen, Arbeiderpartiet og LO fikk Spaniakomiteén ikke. Komiteén var kjent med at LOs sekretariat hadde behandlet saken. Sekretariatet hadde imidlertid henlagt Spaniakomiteéns skriv under henvisning til at avtalen var «et forhold mellom USA og Franco-Spania som var LO uvedkommende».⁴⁹ LO valgte å følge regjeringens linje i 1953.

Hvorfor ikke sterkere norske reaksjoner?

Den svært spente internasjonale situasjonen først og fremst som følge av Koreakrigen, fikk stor betydning for alle utenrikspolitiske avgjørelser som ble tatt i denne perioden. A-pakt-landene var i denne situasjonen spesielt opptatt av å stå samlet og ikke vise ytre splittelse. Utenriksminister Lange ønsket ikke å drive en åpen demonstrasjonspolitik overfor USA i NATO, spesielt ikke slik situasjonen var på begynnelsen av 1950-tallet. Hovedforklaringen på den norske lav-profilen ligger nok her.

Både Storbritannia og Frankrike valgte imidlertid å gå åpent mot den amerikanske Spania-politikken. Reaksjonene i Storbritannia og Frankrike hadde sannsynligvis sammenheng med disse landenes tilknytning til Middelhavsområdet. Norge delte ikke Storbritannias og Frankrikes interesser i dette området og fryktet ikke tap av innflytelse ved amerikansk samarbeid med Spania. Det faktum at Storbritannia og Frankrike inntok et såpass markant standpunkt, gjorde det også lettere for Norge å holde seg i bakgrunnen i dette spørsmålet. Norge kunne dele standpunkt og «gjemme

seg» bak disse, uten å kritisere USA's politikk offentlig. Utenriksledelsen var nok inneforstått med at en norsk aksjon ikke ville ført til endringer av den amerikanske politikken. Når selv ikke britiske og franske protester ble tatt hensyn til, ville en norsk protest kun blitt et slag i løse lufta.

Utenriksledelsen stod også overfor indrepolitiske forventninger i dette spørsmålet som i de fleste spørsmål som angikk Franco-Spania. Samme type krysspress som regjeringen ble utsatt for før FN-avstemningene i 1950 og i 1952 gjorde seg gjeldende også i forbindelse med militærforhandlingene mellom USA og Spania på samme tid. Rederforbundet og den borgerlige pressen, med støtte fra sentrale embetsmenn i utenriksdepartementet og i ambassaden i Madrid og Washington, ønsket ingen norsk reaksjon, iallfall ingen negativ reaksjon. På den andre siden satte grupperinger i den norske arbeiderbevegelsen inn en offensiv for å få regjeringen til å protestere mot militærforhandlingene. I denne situasjonen valgte regjeringen en forsiktig linje. Den svake norske reaksjonen appellerte nok likevel adskillig mer til de konservative kreftene i Norge enn til arbeiderbevegelsens Franco-motstandere.

Det er mulig at regjeringsskiftet i 1951 fikk betydning for den norske politikken. Oscar Torp hadde en mer USA-vennlig regjering i forhold til Gerhardsen-regjeringene i perioden før og etter. Sammenlignet med de skarpe norske reaksjonene i tiden før 1950 og i perioden etter 1955, er det påfallende hvor forsiktig Norge opptrådte i Torps regjeringstid. Utenriksminister Lange representerte likevel et stabilt element i den norske utenrikspolitikken i hele perioden.

Oppfatningen om at en bilateral ordning mellom USA og Spania ville gjøre spørsmålet om fullt spansk medlemskap i NATO uaktuelt, kan også ha bidratt til den nærmest fraværende norske reaksjonen. Acheson hadde utad nærmest garantert for at de bilaterale forhandlingene ikke hadde noe med NATO-medlemskap å gjøre.⁵⁰ Hvis dette var tilfellet, kunne regjeringen holde løftet til opposisjonen og det norske folket om å holde Spania utenfor NATO, samtidig som USA var tilfreds med at det var kommet til en sikkerhetspolitisk ordning med Spania.

Det ser ut til at den norske utenriksledelsen oppfattet Madrid-pakten som et alternativ til NATO-medlemskap. Den konsekvente motstanden mot spansk NATO-medlemskap og den forsiktige reaksjonen på Madrid-pakten, tyder på det. Men var USA og Spania fornøyd med dette? Var Madrid-pakten et mål i seg selv og et alternativ til NATO-medlemskap, eller mente USA at pakten var et preludium for at Spania etterhvert skulle bli fullverdig NATO-medlem? Etter ha sett på behandlingen av spørsmålet i State Department, er det tydelig allerede i 1950 at spansk medlemskap i NATO var det endelige målet for USA. Kort tid etter at partene underskrev Madrid-pakten, ble spørsmålet om spansk NATO-medlemskap i høy grad aktuelt. Om Norge hadde en relativt anonym og tilbakeholden rolle i dette spørsmålet i denne fasen, kan det samme ikke sies om tiden etter 1955.

1955-60: Norsk særstandpunkt mot Spania i NATO

« Blir vi stående alene, så står vi alene »⁵¹

I løpet av sommeren 1955 kom det signaler fra flere hold i det spanske utenriksdepartementet og fra general Franco om at Spania nå ønsket fullt medlemskap i NATO. Etter et par år med relativ ro rundt dette spørsmålet, og tilsynelatende tilfredshet med avtalen som var kommet istand mellom USA og Spania i 1953, ble spørsmålet om spansk NATO-medlemskap for alvor aktuelt.

Det var spesielt tre hendelser som aktualiserte spørsmålet om spansk NATO-medlemskap. For det første ble Spania i løpet av 1955 stemt inn i FN med stort flertall. Etter flere år med motstand mot spansk deltakelse i organisasjonen, var stemningen for spansk medlemskap i FN positiv blant de aller fleste av FNs medlemmer. Dette skapte forventninger om at Spania også ville bli akseptert i annet internasjonalt samarbeide. For det andre fikk Vest-Tyskland NATO-medlemskap i 1955, noe som ytterligere økte spanske forventninger. For det tredje vedtok den amerikanske Kongressen i 1955 enstemmig og uten debatt en resolusjon som anbefalte at Franco-Spania burde tas opp i NATO så snart som mulig.⁵² Dette ble fulgt opp av et møte mellom den amerikanske utenriksministeren Foster Dulles og Franco senhøstes 1955. *Arbeiderbladet* skrev at Spanias medlemskap i NATO var blant de spørsmål som ville bli drøftet inngående.⁵³ Det ser ut til at både i Spania selv og i USA ble FN-aksepten av Franco tolket som en generell aksept av Franco-Spania i internasjonalt samkvem. USA og Spania var langt mer offensive i sine bestrebelser for spansk NATO-medlemskap etter dette.

Selv om Spania ga klart uttrykk for sitt ønske om medlemskap i NATO etter 1955, sendte landet ikke inn søknad om dette. Den spanske regjeringen var ikke interessert i det ydmykende nederlaget det ville ha vært å bli avvist i en organisasjon som krevde enstemmighet for å oppta nye medlem-

Regjeringen ventet noen måneder med å tone flagg i dette spørsmålet. I juni 1955 rapporterte Ræder fra Madrid at han var blitt innkalt til det spanske utenriksdepartementet. Den spanske utenriksministeren hadde uttalt at det for tiden ikke var noen vansker i forholdet mellom Spania og Norge. Etter rapporter fra den spanske legasjonen i Oslo hadde han inntrykk av at stemningen i Norge overfor Spania var meget bedre. Ræder tolket dette som et ledd i den spanske regjeringens sonderinger.⁶⁰ Disse vennlige uttalelsene fra den spanske utenriksministeren kunne tolkes som en invitt til den norske regjeringen. Men de gjenspeilet nok først og fremst den tilbakeholdne rollen Norge hadde spilt overfor Franco-Spania de siste årene. Norge hadde hverken protestert mot Madrid-pakten i 1953 eller tatt noe offisielt standpunkt til de spanske sonderinger våren 1955. Sist, men ikke minst var den norske regjeringen på dette tidspunktet positiv til spansk medlemskap i FN.

Det viste seg imidlertid raskt at den politiske ledelsen i Norge hadde en fast holdning i dette spørsmålet. Foranlediget av et telegram fra Washington om at den amerikanske Kongressen sommeren 1955 enstemmig og uten debatt hadde vedtatt en resolusjon som anbefalte spansk medlemskap i NATO, valgte statsministeren å «holde hodet ute for hogg.»

Gerhardsens «demonstrative» uttalelser

Gerhardsen hadde kommet med en klar uttalelse om sitt syn på spansk medlemskap i NATO på et møte i Arbeiderpartiets partilag høsten 1952. I følge *Arbeiderbladets* referat hadde partiformannen gitt uttrykk for at dersom spørsmålet om Franco-Spanias medlemskap i A-pakten kom opp, burde Norge, selv om det kom til å stå alene, legge ned veto mot det. Han trodde både partiet og regjeringen ville støtte et slikt syn.⁶¹ Uttalelsen vakte ikke særlig oppstyr i 1952. På det tidspunktet uttalte flere av de større NATO-landene det samme. Gerhardsen var heller ikke statsminister, og spørsmålet om spansk medlemskap i NATO var egentlig ikke aktuelt i de første fem årene av Atlanterhavs-paktens eksistens.

Men da statsminister Gerhardsen den 15. juli 1955 i et intervju med *Dagbladet* på nytt slo fast at den norske regjering ville motsette seg ethvert forsøk på å få Spania inn i NATO, uteble reaksjonene ikke. Gerhardsen uttalte:

*Hvis det skulle komme noe konkret forslag i NATO om opptakelse av Franco-Spania som medlem, går jeg utifra at det ikke kan få tilslutning fra norsk side. Her i Norge mener vi at det bare vil svekke NATO om Spania skulle blitt opptatt som medlem. Det er et standpunkt som såvidt jeg forstår, deles av Stortinget og det norske folk.*⁶²

Dagen etter slo norske aviser Gerhardsen uttalelser stort opp. *Arbeiderbladet*, *Dagbladet*, *Friheten*, *Morgenbladet*, *Norges Handels- og Sjøfartstidende* og en rekke aviser utenom Oslo, siterte og kommenterte utenriksministerens uttalelser. Overskrifter som: «veto mot Franco-Spanias opptakelse i NATO», «Nei til Franco-Spania» gikk igjen.⁶³ *Arbeiderbladet* hadde også redaksjonelle kommentarer hvor Gerhardsen fikk mange lovvord for sin uttalelse.⁶⁴

Statsministerens utspill vakte sterke reaksjoner også i det spanske utenriksdepartementet. Utenriksminister Lange ble oppsøkt av den spanske ministeren som etter instruks fra sin regjering beklaget Gerhardsens uttalelser om Norges stilling til et eventuelt forslag om spansk medlemskap i NATO. Den spanske ministeren gjorde hva han kunne for å dempe ned protesten fra det spanske utenriksdepartementet og håpet at «man på norsk side ville unngå slike demonstrative uttalelser.» Lange svarte den spanske ministeren at Norges standpunkt når det gjaldt spansk NATO-medlemskap jo var kjent for spanske myndigheter, og at Norge «så på A-pakten som en sammenslutning av demokratiske land.»⁶⁵

Dette var klar tale også fra utenriksministerens side, og innledet en periode hvor Norges rolle i dette spørsmålet var langt mer framtrædende enn i perioden før. Ikke først og fremst på grunn av noen endring i det norske standpunktet, men på grunn av svakere motstand og delvis endret holdning i de andre NATO-landene. Norge overtok den rollen spesielt

Storbritannia, men også Frankrike hadde spilt i de første årene av A-paktens eksistens. Fra 1955 var det Norge som ble sett på som den ivrigste motstanderen mot spansk medlemskap i NATO.

Den utsatte stillingen Norge var kommet i etter Gerhardsen uttalelser sommeren 1955, var tydelig. General Franco kritiserte Norge skarpt i et brev til utenriksministeren i USA i desember 1955: «it seems a paradox to the Spaniards that the one nation in NATO which most violently oppose the admission of Spain to NATO was also the nation which denied the US access to bases on its national territory.» State Department har i parentes tilføyet: «apparently this was a reference to Norway».⁶⁶ Dette var hverken første eller siste gang Franco kom med skarpe kommentarer om Norge.

Gerhardsenes uttalelser stemte godt overens med utenriksminister Langes umiddelbare reaksjon på de spanske sonderingene. Under NATOs statsrådmøte i desember 1955 holdt også utenriksminister Lange et innlegg, etter at den portugisiske representanten hadde gitt uttrykk for at det spanske FN-medlemskapet burde lede til spansk medlemskap også i NATO. Lange henviste til Atlanterhavspaktens artikkel to om styrkelse av landenes frie institusjoner, og understreket at «hvis vi for alvor mener at vi skal forsøke å utvide samarbeidet også på de ikke-militære felt i organisasjonen, kan man neppe innrømme adgang for land hvis institusjoner vanskelig kan beskrives som frie.» Lange uttalte videre at en ikke kunne ta noe skritt som, allfall i Norge, ville være mer ødeleggende for den alminnelige oppslutning om regjeringens NATO-politikk. Utenriksminister Langes standpunkt skal ha blitt støttet av den danske utenriksministeren.⁶⁷

Selv om Norge overtok rollen som den ivrigste motstanderen av spansk NATO-medlemskap i 1955, var det altså fremdeles flere NATO-land som ikke hadde gitt sin fulle tilslutning til spansk inntreden i NATO på det tidspunktet.

Flere faller fra

Norge bekreftet sin motstand mot spansk medlemskap gang på gang i løpet av årene 1956-57. Alt tyder på det ikke var tvil i noen leire om Norges

holdning. Også Danmark og Belgia var klare motstandere av spansk medlemskap, uten at disse landene kom med sterke offentlige uttalelser utover dette. Meldingene om de andre NATO-landenes standpunkter var imidlertid ikke like klare.

Utenriksdepartementet mottok flere motstridende meldinger om Nederlands, Storbritannias og Frankrikes holdning til dette spørsmålet. I november 1956 uttalte den spanske utenriksministeren at det ikke lenger var motstand fra Frankrike og Storbritannia som hindret spansk medlemskap i NATO, den alvorlige opposisjonen kom snarere fra «de små sosialistiske landene, Norge og Belgia.»⁶⁸ Den norske ambassaden i London og flere norske aviser var likevel overbevist om at Storbritannia og Frankrike ikke ville akseptere Franco-Spania som alliansepartner i 1956.

I løpet av 1957 ser det imidlertid ut til at motstanden mot spansk medlemskap i NATO nesten var overvunnet. Etter undersøkelser foretatt av USA, var stemningen i april 1957 omtrent slik: Vest-Tyskland, Portugal, Italia, Hellas og Tyrkia var for at Spania skulle få NATO-medlemskap. Storbritannia, Frankrike, Canada og Nederland var ikke overbegeistret, men ville heller ikke stemme mot dersom saken kom opp til avstemning. Belgia og Luxembourg var splittet i denne saken, men amerikanerne regnet med at disse landene ville svinge over i Spanias favør når Paul-Henri Spaak overtok stillingen som NATOs generalsekretær i løpet av 1957. Dermed stod Norge, Danmark og Island tilbake som «the three countries which are supposed to be strongly opposed to Spanish membership, but it is expected that Denmark and Iceland would go along with Norway if that country should decide not to vote against Spanish membership.»⁶⁹ Konklusjonen var klar: Norges standpunkt ble oppfattet som avgjørende for spansk NATO-medlemskap.

Dette var riktignok en undersøkelse foretatt av amerikanerne og oversendt *Dagbladet* og senere utenriksdepartementet av nyhetsbyrået United Press i USA. I utenriksdepartementet i Oslo ble det hevdet at publiseringen av denne undersøkelsen bare var et ledd i amerikanernes agitasjon for spansk NATO-medlemskap, hvor Norge ble framstilt som siste skanse mot Franco i NATO.

Det ser likevel ut til at amerikanerne hadde rett i at hverken Storbritannia, Frankrike eller Nederland var villige til å gå aktivt mot dette i 1957, selv om disse landene ikke gikk direkte inn for spansk medlemskap i pakten. En melding fra Paris tidlig i mai 1957 ga uttrykk for at også Belgia hadde gitt opp motstanden mot spansk NATO-medlemskap.⁷⁰ Et par uker senere skrev imidlertid den norske ambassadøren i Brussel at Belgia fremdeles var mot spansk medlemskap.⁷¹ Men da Belgias utenriksminister, Paul-Henri Spaak, ble utnevnt til generalsekretær i NATO forsommeren 1957, var det klart at heller ikke Belgia var villig til å motsette seg spansk NATO-medlemskap.

Den amerikanske undersøkelsen våren 1957 ga uttrykk for at Norge bar hovedansvaret for motstanden mot spansk NATO-medlemskap og at Danmark ville følge Norge i dette spørsmålet. «Norway has a key position in relation to Iceland and Denmark, and latter are influenced by Norwegian advice or example», var konklusjonen etter at Norges og Danmarks holdning til spansk medlemskap i NATO var blitt drøftet på en konferanse mellom de amerikanske ambassadørene i Nord-Europa en tid senere.⁷² Også den nye norske ambassadøren i Spania, Rolf Andvord, mente danskene fulgte Norge i spørsmålet om Spania i NATO: «om Danmark taler ingen - dersom man der skulle ha betenkeligheter [...] er dette kun av hensyn til Norge.»⁷³ Norges rolle og ikke minst Langes rolle i NATO generelt underbygger også dette synet. Begrepet «Lange som Norges og Danmarks utenriksminister» henspeilet på den ustabile og skiftende danske utenrikspolitikken i denne perioden, som ofte resulterte i at Langes linje i NATO ble fulgt. Selv om også danskene ble regnet blant motstanderne av spansk medlemskap i NATO, var det utvilsomt Norge som ledet an i dette spørsmålet. Det synes derfor ikke rimelig å likestille den norske og den danske politikken i spørsmålet om spansk medlemskap i NATO, slik den danske historikeren Poul Villaume gjør.⁷⁴ Danskenes standpunkt ser ut til å ha vært betinget av den norske politikken i større grad enn Villaume hevder. Det er tvilsomt om den danske regjeringen ville gått mot spansk medlemskap i NATO dersom Norge ikke hadde gått såpass kraftig og kompromissløst mot dette.

Hvordan stilte så Norge seg til spørsmålet om spansk medlemskap i NATO våren 1957, etter at det fra amerikansk og spansk hold var blitt hevdet at Norge på det tidspunktet var den eneste virkelige hindringen for spansk NATO-medlemskap?

Klart norsk nei til Franco-Spania i NATO

Tidlig i 1957 vedtok det amerikanske Senatet enstemmig en bekreftelse på resolusjonen fra 1955 som henstillet til at Spania ble tatt opp i NATO. Den amerikanske regjeringen gikk deretter inn for at spørsmålet om spansk medlemskap skulle drøftes på NATO-rådsmøtet i Bonn i mai 1957. Amerikanske myndigheter hevdet at den britiske reduksjonen når det gjaldt militære bidrag til NATO, overføringen av franske styrker til Algerie og det langsomme tempoet i den vest-tyske opprustningen, gjorde spansk inntreden i A-pakten helt nødvendig. Meldingen om at Norge hadde omgjort legasjonen i Madrid til ambassade hadde også ført til spekulasjoner i USA om Norge hadde endret standpunkt. Utenriksminister Lange skrev på denne meldingen fra ambassaden i Washington at det ikke var noen forandring i det norske standpunktet.⁷⁵

En måned senere ble Lange konfrontert direkte med spørsmål om Norges standpunkt til spansk NATO-medlemskap. NATO-møtet nærmet seg. Foranlediget av den tidligere omtalte meldingen fra det amerikanske nyhetsbyrået hvor Norge ble utpekt som den eneste virkelige hindringen for spansk NATO-medlemskap, ble utenriksminister Lange bedt om å svare på noen spørsmål. Dette ble innledningen til en sak som skapte oppstyr i utenriksdepartementet, i norsk presse og i utlandet.

Spørsmålene til utenriksminister Lange fra United Press våren 1957 lød som følger: 1. Har det kommet henvendelser fra USA i spørsmålet om spansk medlemskap i NATO? 2. Har en eventuell henvendelse fra USA i dette spørsmålet vært drøftet i den norske regjering? 3. Har spørsmålet vært drøftet med den danske og islandske regjering? 4. Vil Norge legge ned veto i ethvert tilfelle, hvis spørsmålet om spansk medlemskap kommer opp i NATO-rådet? 5. Vil Norge av militære grunner se bort fra politiske hen-

hovedårsaken til at spørsmålet om spansk medlemskap ikke offisielt ble tatt opp på NATOs rådsmøtet i mai 1957. En artikkel i det spanske regjeringsorganet ga også Norge hele skylden for dette: «På det siste NATO-møtet skulle spørsmålet om spansk NATO-medlemskap vært drøftet [...]. Men så hendte noe selsomt. Spansk samarbeid i NATO behaget ikke Norge.»⁸⁵ Heller ikke på NATO-møtet i Paris i desember 1957 ble spørsmålet offisielt behandlet. Den amerikanske utenriksministeren Foster Dulles dro imidlertid direkte fra dette møtet til statsbesøk hos Franco. Det er nærliggende å tro at Spanias utestengning fra NATO og Norges holdning i den forbindelse ble diskutert.⁸⁶

Ingen endring i det norske standpunktet

I perioden 1958-60 kom utallige henvendelser til utenriksdepartementet med spørsmål om det forelå noen endring i det norske standpunktet til spansk NATO-medlemskap. Spørsmålet var i høy grad aktuelt. Ambassadør Andvord fortalte at fra det øyeblikket han kom til Madrid i 1958, hadde han blitt konfrontert med bemerkninger fra sine kolleger ved de ulike ambassadene, som: «Ja, hvordan går det med å få Spania inn i NATO - eller; Her i Spania har vi i virkeligheten bare ett problem, nemlig Norge og dets holdning i forbindelse med Spania.»⁸⁷ Andvord ga klart uttrykk for sin motstand mot den norske politikken. Han kom stadig tilbake til at det var hans plikt å gjøre oppmerksom på at det bare var Norge som hindret en utvikling som alle de andre NATO-landene ønsket.

Det var ikke bare USA og Portugal som var offensive i dette spørsmålet på slutten av 1950-tallet. Fra flere hold innen NATO ble det hevdet at Spania nå måtte få medlemskap i NATO. Også Frankrike gikk inn for at Spania skulle få medlemskap i den vestlige alliansen etter 1958. I motsetning til sin forgjenger var Charles de Gaulle en aktiv forkjemper for spansk medlemskap. Etter en rekke henvendelser fra sine allierte før NATO-møtet i april 1959, reagerte utenriksdepartementet i Oslo med å sende brev til de norske ambassadene. For å unngå enhver misforståelse, ønsket utenriksdepartementet å bekrefte at det ikke var inntrådt noen endring i den

norske regjeringens syn på spørsmålet om spansk medlemskap i NATO. «En er overbevist om at ethvert initiativ i denne retning ikke bare vil kunne redusere oppslutningen om NATO i de enkelte medlemslandene, men at det også ville svekke solidariteten mellom medlemslandene og i det hele tatt være mere til skade enn til gagn for selve organisasjonen.»⁸⁸

Det var ikke tvil om hvor landet lå. Dette førte til en nesten identisk reaksjon fra det amerikanske nyhetsbyråets side som vi var vitne til i 1957. Nyhetsbyrået United Press sendte ut en pressemelding om at Norge var siste skanse mot spansk NATO-medlemskap og at alle de andre NATO-landene ønsket at spørsmålet skulle tas opp på NATO-møtet i april 1959. Det norske utenriksdepartementet ble kontaktet og bedt om å kommentere saken. Alt oppstyret etter United Press-episoden i 1957 stod nok friskt i minne. Statssekretær Hans Engen svarte at utenriksdepartementet ikke følte seg foranlediget til å kommentere saken på basis av en byråmelding. Han tilføyde at dette åpenbart var en plantet melding fra amerikansk side med sikte på å framkalle en reaksjon i Oslo.⁸⁹

Alt peker mot at det var Norge som hindret at saken ble behandlet på NATO-møtene i denne perioden. Det var prosedyre i NATO å ikke ta opp et slikt spørsmål hvis det var klart at noe land ville stemme imot. Våren 1959, i forkant av NATO-møtet, kom det forslag om en alternativ løsning på spørsmålet. Det ble foreslått at det skulle nedsettes en egen komite i NATO som skulle utrede og drøfte nærmere spørsmålet om spansk medlemskap. Men Norge gikk umiddelbart mot dette forslaget også.⁹⁰ Dette framstøtet fra NATO-landenes side viser at det var sterke krefter innen NATO som ønsket spansk medlemskap. Den raske norske reaksjonen illustrerer også den beinharde linjen Norge inntok i dette spørsmålet. Regjeringen var ikke villig til å fire en tomme.

Derimot ser det ut til at standpunktet til spansk medlemskap i NATO til en viss grad resulterte i en mindre konsekvent motstand mot Franco-Spania på andre områder. Omleggingen av den norske legasjonen i Madrid til ambassade i 1957, kan tolkes som en «goodwill»-handling. Norge stemte også for spansk medlemskap i OEEC i 1959 og inngikk kulturavtale med Spania samme året. Kulturavtalen ble underskrevet etter initiativ fra

Spania, og til tross for motstand fra venstresiden på Stortinget. Argumentene i debatten mot kulturavtalen var i mange tilfeller knyttet til Norges holdning til Spania i NATO. Kritikerne av avtalen mente at denne var et steg på veien mot norsk aksept av spansk NATO-medlemskap. Det ble imidlertid understreket fra utenriksministerens side at «hvis det hadde vært den ringeste sammenheng mellom det å inngå kulturavtale med Spania og problemet Spanias medlemskap i NATO, hadde regjeringens holdning vært en annen.»⁹¹ Likevel er det nærliggende å tro at kulturavtalen med Spania også var en måte for Norge å kompensere det dårlige forholdet NATO-motstanden hadde skapt. Den uttalte begrunnelsen for at den norske regjeringen valgte å lempe på visumbestemmelsene for spanske borgere i 1959, var at regjeringen ikke så noen grunn til å påta seg ytterligere belastninger i forholdet til Spania. Forholdet til dette regimet var allerede problematisk nok som det var på grunn av den norske motstanden mot spansk NATO-medlemskap, framholdt justisminister Jens Haugland i regjeringskonferansen.⁹²

Disse avgjørelsene tyder på at Norge forsøkte å være imøtekommende overfor Spania på andre områder, for å bøte på de problemene Norge skapte for seg selv, NATO og Spania i dette spørsmålet. Men merkelig nok ble det fremdeles hevdet fra flere hold i utenriksdepartementet at Norge ikke stod alene, og at Norge bare «ble brukt som syndebukk i dette spørsmålet»⁹³ Det ble imidlertid bekreftet både fra islandsk og belgisk hold i 1958 og i 1959 at disse landene ikke ville legge ned veto hvis spørsmålet kom opp i NATO. En melding fra den danske ambassaden i Washington i 1959 tyder på at det var usikkert hvordan den danske regjeringen ville stille seg hvis spørsmålet kom opp i NATO.⁹⁴ Den meldingen er en ytterligere bekreftelse på at det danske standpunktet ikke stod like fast som det norske.

I 1960 kom det adskillig færre henvendelser til utenriksdepartementet med spørsmål om Norge hadde endret standpunkt til spansk medlemskap i NATO. I løpet av dette året var det andre spørsmål som angikk det spanske forsvaret som ble vel så aktuelle. Forsøk på militært samarbeid med Franco på andre premisser var et resultat av Spanias utestengning fra NATO. Våren 1960 kom det melding om at Vest-Tyskland hadde drøftet spørsmå-

let om vesttyske forsyningsbaser i Spania med Franco. Dette vakte sterke reaksjoner i norsk og utenlandsk presse. Mange pekte på at et slikt samarbeid vakte særdeles ubehagelige minner. Utenriksdepartementet i Oslo mottok en rekke forespørsler om hvordan Norge stilte seg til dette. Saken ble drøftet i regjeringen, og det var enighet om at det ikke kunne aksepteres at Vest-Tyskland gikk til et slik steg uten å forelegge det for NATOs råd. Det ble tilføyet at en fra norsk side vanskelig kunne gi sin tilslutning til planene.⁹⁵ Norge protesterte overfor Vest-Tyskland, og etter at flere av vestmaktene grep inn, ble det ikke noe av disse planene.

Ellers behandlet regjeringen en del søknader fra Raufoss ammunisjonsfabrikk om eksport til Spania i 1960. I tråd med den generelle norske politikken når det gjaldt våpen- og ammunisjonseksport og med den harde norske linjen overfor Spania i NATO, ble disse blankt avvist.⁹⁶

Utover 1960-tallet ble spørsmålet om spansk medlemskap i NATO drøftet med jevne mellomrom. USA fornyet militæravtalen med Spania i 1963, samtidig som arbeidet for fullt spansk medlemskap i NATO fortsatte. Men det norske standpunktet stod fast. Ved Francos død i 1975 stod Spania fremdeles utenfor NATO.

Ble Norge utsatt for press?

Et spørsmål som naturlig melder seg slik denne saken etterhvert utviklet seg, er om Spania og USA tok andre virkemidler i bruk for å få gjennomslag for sitt syn på spansk deltakelse i NATO. Spørsmålet blir spesielt aktuelt etter at det fra 1957 av bare var «de små sosialistiske landene» og først og fremst Norge, som holdt fast på motstanden mot spansk medlemskap.

USAs politikk

USA ønsket spansk medlemskap i NATO i hele perioden. Meldinger fra USA om hvor avgjørende Spania var for den europeiske sikkerheten, sivet stadig inn til det norske utenriksdepartementet. I tiden før 1955 var det

først og fremst Storbritannia og Frankrike som ble forsøkt overtalt av USA. «The procedure would be to get the support of France and UK in the first instance, and then that of the other NATO-countries»⁹⁷, var meldingen til State Department fra National Security Council i 1951.

Alt tyder på at overtalelse og diplomatisk spill var de midlene USA hadde til rådighet i dette spørsmålet. «The US should not press [...] for Spanish participation in the NAT, until the other members are prepared to support such action» anbefalte Dunham i State Department i 1950.⁹⁸ «It must be recognized that the effectiveness of the NATO-alliance depends in large measures upon the sincere willingness of all memberstates to cooperate [...] in this present situation it is believed that a strong US initiative in behalf of Spanish membership in NATO would not be profitable,» erkjente State Department fem år senere.⁹⁹ Trusler og direkte press ville sannsynligvis bare ha virket mot sin hensikt. USA gjorde imidlertid sitt beste for å forbedre Spanias generelle forhold til Vest-Europa. En strategi var å arbeide for å skape et positivt inntrykk av Spania og dets rolle i internasjonalt samarbeid. USAs bestrebelser for å få Spania med i OEEC er for eksempel blitt tolket som et ledd i arbeidet for å få Spania med i NATO.¹⁰⁰

Ingenting tyder på at den norske regjeringen ble utsatt for direkte amerikansk påtrykk for å endre standpunkt i den første fasen. Norge utmerket seg da heller ikke spesielt i dette spørsmålet før sommeren 1955. Stortingsrepresentant Emil Løvlien fra Norges kommunistiske parti berørte spørsmålet om amerikansk press mot Norge etter at den spanske utenriksministeren hadde besøkt USA i 1956. Løvlien hadde fått opplysninger om at den amerikanske utenriksministeren skulle «trykke på blant andre utenriksminister Lange» for at Norge skulle godta spansk medlemskap i NATO.¹⁰¹ Vi har imidlertid sett at Lange også i 1957 svarte bestemt «nei» på spørsmålet fra United Press om Norge hadde fått henvendelser fra USA med hensyn til spansk medlemskap i NATO. De interne dokumentene i utenriksdepartementet viser heller ingen tegn på at det var tilfelle i perioden fram til 1957. Ironisk nok tok den amerikanske representanten i Oslo kontakt med utenriksråden umiddelbart etter at det var klart at Lange på det

neste spørsmålet fra United Press hadde svart at Norge kunne komme til å legge ned veto mot spansk medlemskap. Den amerikanske representanten i Oslo understreket at det var sterke krefter både på militært hold og i politiske kretser i USA som gikk sterkt inn for spansk NATO-medlemskap. Han tilføyet at han håpet at saken heller ikke nå ville bli presset fra amerikansk side.¹⁰² *Verdens Gang* skrev derimot etter at Lange hadde uttalt seg til United Press: «Klart norsk nei til Franco-Spania i NATO. Sterkt press fra USA for å endre vårt standpunkt».¹⁰³ Også andre norske aviser påstod og spekulerte i om Norge ble utsatt for amerikansk press i dette spørsmålet.

Det var ingen tvil om at USA ønsket at Norge skulle endre standpunkt. Amerikanerne unnlot heller ikke å gjøre oppmerksom på det etterhvert så særegne standpunktet Norge hadde i denne saken. Pressemeldingene fra det amerikanske nyhetsbyrået ble også oppfattet som en form for påtrykk. Den amerikanske strategien for å nå sitt mål var som vi så i tiden før 1955 snarere indirekte virkemidler, enn direkte trusler og press. Den amerikanske ambassadøren i London hadde advart State Department mot å presse Norge etter Gerhardsens uttalelser i 1955: «Any actions to weaken Norwegian support for NATO, such as pressure for Spanish membership [...], would have adverse repercussion going beyond Norway».¹⁰⁴ Framtredende krefter i State Department var klar over den motviljen mot NATO spansk medlemskap i pakten kunne føre til i Norge. USA måtte balansere mellom streven for spansk medlemskap i pakten og ønske om å beholde tilliten til sine allierte.

Mot slutten av tiåret var det imidlertid sterkere krefter i USA som ønsket en hardere linje overfor motstanderne, eller snarere motstanderen, av spansk NATO-medlemskap. Den amerikanske ambassadøren i Spania, Cabot Lodge, gikk sterkt inn for saken og mente tydeligvis at den amerikanske strategien var for mild. I et brev til State Departement i august 1957 skrev han at: «There is strong support within NATO for Spains entry [...], opposed principally by Norway and other small powers that hardly make a sizeable manpower contribution to the ground forces necessary and now missing, for the defence of Western Europe.» Deretter fulgte 21 linjer som ikke er nedgradert. Sannsynligvis inneholdt dette kraftig skyts mot den

norske politikken, for Lodge fortsatte med problemet Norge etter dette også; «I fully appreciate that this is a difficult problem and one in which the Norwegians in particular feel very strongly. I recognize that this is a question of domestic politics with the Norwegians [...] The main purpose of this letter is to suggest that this question be given a new, fresh, hard look.»¹⁰⁵ Den samme Lodge kontaktet også den norske ambassadøren i Spania ved flere anledninger for å fortelle at Norge hindret en prisverdig og ønskelig utvikling i Spania.¹⁰⁶

Saken ble etterhvert gitt en slags «new, fresh look» fra amerikanernes side. Etter at Norge i 1958 og i 1959 på ny bekreftet at det ikke var noen endring i det norske standpunktet, etter utallige forspørsler om så var tilfelle fra amerikansk hold, forsøkte amerikanerne andre måter å få overtalt Norge på. Før NATO-møtet våren 1959 ble Einar Ansteensen i utenriksdepartementet kontaktet av Mr. Davies i det canadiske utenriksdepartementet. Davies, som var sjef for den europeiske avdelingen, fortalte at State Department i USA hadde henstilt til Canada å gjøre sin innflytelse gjeldende i Oslo med sikte på å få den norske regjeringen til å oppgi sin motstand mot spansk medlemskap i NATO. Davies hadde understreket at Canada ikke ville la seg bruke mot sin nære allierte Norge.¹⁰⁷ Denne henvendelsen fra USA til Canada var likevel illustrerende for den generelle amerikanske strategien i dette spørsmålet. Amerikanerne var klar over at pågåenhet og direkte press fra USAs side kunne få motsatt virkning, og prøvde seg heller med indirekte metoder. Canada var heller ikke tilfeldig valgt til å overtale nordmennene. Norge hadde et godt og nært forhold til Canada. Canadas reaksjon på denne henvendelsen fra USA var et tydelig tegn på det.

Etter at heller ikke dette lyktes, og Norge fastholdt sitt standpunkt og til og med nektet at det ble dannet en komité for Spania-spørsmålet i NATO, kom det melding om at Washington sannsynligvis ville innstille sin aktivitet i dette spørsmålet «i betraktning av Danmarks, og spesielt Norges bestemte holdning».¹⁰⁸ Norge ble likevel kontaktet ved flere anledninger etter dette, med forespørsler om det var endring i det norske synet. Den utenrikspolitiske ledelsen i Oslo kunne imidlertid ikke gi amerikanerne det svaret de så sterkt håpet på.

Norge ble ikke utsatt for direkte press eller trusler om sanksjoner fra USA, til tross for at Norge hindret gjennomføringen av en politikk USA og flertallet i NATO ønsket. USA forsøkte riktignok å overtale Norge ved diplomatisk påtrykk og indirekte virkemidler, men nådde ikke fram. Hva begrenset det amerikanske presset?

For det første ville det vært svært vanskelig for «forsvareren av demokratiet» å rettferdiggjøre press i et slikt spørsmål. Franco-Spania hadde fremdeles fascist-stempel. Amerikanske trusler og press mot Norge ville ha vakt sterke reaksjoner i opinionen i Europa og USA. Frykten for at en offensiv politikk i dette spørsmålet kunne snu seg mot USA selv og svekke oppslutningen om USA og NATO, var tydelig i vide kretser i State Department. For det andre var det ingen sterk opposisjon i Norge mot regjeringens politikk som USA kunne bruke i dette spørsmålet. Som en tredje forklaringsfaktor virket nok den bilaterale avtalen mellom USA og Spania til å begrense den amerikanske viljen til å presse sine allierte. Selv om avtalen var en subsidiær løsning for USA, knyttet Madrid-pakten Spania definitivt til det vestlige forsvarssystemet.

Spansk press mot Norge?

Det spanske utenriksdepartementet protesterte både etter Gerhardsens uttalelser om at Norge kunne komme til å legge ned veto mot spansk NATO-medlemskap i 1955, og etter at Lange bekreftet det samme to år senere. Protestene ble imidlertid ikke ledsaget av trusler eller sanksjoner. Det ble riktignok hevdet fra flere hold at devalueringen av den spanske pesetas og fastsettelse av enhets-kurser våren 1957 var en reaksjon på Langes uttalelser mot spansk NATO-medlemskap. Utenriksdepartementet fikk meldinger blant annet fra de norske ambassadene i Sverige, på Island og i Sovjet, om disse landenes reaksjoner på «de spanske handels-represalier mot Norge». Imidlertid ble det kategorisk avvist fra utenriksdepartementets side at dette var sanksjoner rettet mot Norge.¹⁰⁹ Fastsettelsen av enhetskurser for kjøp og salg av valuta i mai 1957 gjaldt alle land, og avgjørelsen om dette kom over en uke før Langes uttalelser til

United Press. Ræder slo fast at det bare var «vrøvl» at enhetskursen var foranlediget av Langes uttalelser.¹¹⁰ I kjølvannet av episoden våren 1957 uttalte også den spanske utenriksministeren at stans av fiskeimport fra Norge «could bring that country around very quickly.»¹¹¹ Men det ble med ordene.

Verbale skyts mot Norge kom det etterhvert flere av. Franco uttalte til den amerikanske avisen *Evening Star* at det fornærmet spanjolene at Norge hindret dem i å få medlemskap i NATO, men at han forstod at det var den internasjonale sosialismen som stod bak.¹¹² Senere samme høsten sendte ambassaden artikler om Spania og NATO fra spansk presse. Avisene inneholdt mange «hipp» til Norge, som Ræder uttrykte det. En tretten sider lang artikkel i regjeringsorganet *El Espanol* kom med en rekke angrep på «sosialistiske Norge» som «har gjort det umulig for dets allierte å opprette baser der.» Refrenget: «Men i Oslo er det sosialistene som bestemmer» gikk igjen med jevne mellomrom i hele artikkelen. Når det gjaldt den norsk-spanske handelen, var det «den hår-reisende redselsfulle torskelevertranen vi ble utsatt for i vår barndom» - som ble trukket fram!! Artikkelen ble avsluttet med en oppsummering av Spanias enorme viktighet i forsvaret av Vest-Europa, og det var noe «alle, venn og fiende forstår. Alle, bortsett, naturligvis, fra sosialistene som regjerer i Norge.»¹¹³

Etter at Norge hindret at spørsmålet om spansk medlemskap ble drøftet på NATO-møtet i april 1959, var uttalelsene fra det spanske utenriksdepartementet og i spansk presse enda skarpere. Det ble brukt uttrykk som «hatske, sosialistiske Norge» og «disse menn som ligger under for gammelt hat og utemmede lidenskaper», om den norske politikken.¹¹⁴ Den spanske ambassadøren i Washington hadde før dette NATO-møtet kontaktet den norske ambassaden og anmodet om at Norge iallfall ikke måtte motsette seg forslaget om opprettelse av en egen komité for Spania i NATO, «slik at døren ikke blir helt slått igjen».¹¹⁵ Som vi har sett gikk den utenrikspolitiske ledelsen i Norge konsekvent imot dette forslaget også. Det førte til at den spanske utenriksministeren holdt et møte med sine nærmeste medarbeidere for å drøfte hvilken holdning en fra spansk side nå skulle innta overfor Norge. Ambassadør Andvord mente at saken tok en meget

alvorlig vending. Norge måtte være forberedt på at det kunne hende ting som ville bringe forholdet til Spania i en «særdeles delikat situasjon».¹¹⁶ Et par dager senere kom meldingen fra ambassaden i Madrid om at de kommende handelsforhandlingene med Spania kunne bli svært vanskelige «slik det politiske forhold til Spania nu er blitt.»¹¹⁷ Men ingenting skjedde.

Det er ganske oppsiktsvekkende at de spanske reaksjonene mot Norge var såpass svake, når en ser tilbake på det presset Norge ble utsatt for fra den kanten på 1940-tallet. Også i 1952 ble Norge stilt overfor trusler og press på grunn av at Norge unnlot å stemme for spansk medlemskap i UNESCO. Den norske politikken i NATO fikk langt alvorligere følger for Spania enn hva som hadde vært tilfellet i FN-spørsmålet. Hvordan kan en da forklare fraværet av spanske represalier mot Norge i denne perioden?

En forklaring må være den amerikanske strategien om å arbeide for et bedre forhold mellom Spania og NATO-landene, og troen på at «kjeppen» i en slik situasjon bare ville virke mot sin hensikt. Amerikanerne oppfordret Spania til å opptre diplomatisk og tilbakeholdent.¹¹⁸ Spania var økonomisk knyttet til USA på en helt annen måte enn tidligere etter 1953. Ræder skrev også fra Madrid at det var Francos generelle politikk på slutten av 1950-tallet å overse ufordelaktige uttalelser om Spania.¹¹⁹ Til tross for at et stort flertall i NATO støttet spansk medlemskap, hadde Norge organisasjonen i ryggen på en helt annen måte enn Spania. Store deler av opinionen i Vest-Europa hadde nok også sympati for det norske standpunktet.

Etter at Spania fikk medlemskap i FN i 1955 og forhandlinger om OEEC-medlemskap pågikk i tiden som fulgte, var også Spania mer forpliktet til å følge de internasjonale spillereglene. Spesielt vanskelig må det ha vært for Spania å ty til økonomiske virkemidler og press etter at Norge hadde stilt seg velvillig til spansk medlemskap i OEEC i siste del av 1950-tallet. Generelt kan det være at Spania innså at det ikke nyttet å presse Norge i dette spørsmålet. Det var ikke engang tegn til vakling i det norske standpunktet.

Hvorfor konsekvent norsk motstand?

En kan finne flere generelle forklaringer på den politikken Norge etterhvert førte i dette spørsmålet. Den norske moralisme, globale samvittighet og misjonærånd har vært brukt som merkelapp på norsk politikk i mange utenrikspolitiske spørsmål, og kan også bidra til å forklare den norske politikken overfor Franco-Spania i flere sammenhenger.

Norge var også generelt mot utvidelse av NATO sørover.¹²⁰ Norske demokratiske idealer og tradisjoner gjorde det vanskelig for Norge å akseptere ikke-demokratiske alliansepartnere. Den politiske ledelsen i Norge var opptatt av at NATO var skapt for å forsvare demokratiet og brukte det som hovedargument mot spansk NATO-medlemskap. Portugal og Italia var trukket inn i A-paktsamarbeidet før Norge innledet forhandlinger med USA, så det var det ikke noe å gjøre ved. Men hvorfor la ikke Norge ned veto mot gresk og tyrkisk medlemskap i NATO på 1950-tallet? Begge disse landene fikk medlemskap i denne perioden. Regjeringen var absolutt ikke begeistret for at Hellas og Tyrkia, som langt fra var demokratiske, ble Norges allierte. Men den norske regjeringen truet ikke med å legge ned veto, slik den gjorde når spørsmålet om spansk medlemskap alvorlig kom på tale i NATO. Det betyr at vi også må lete etter andre forklaringer på Norges særstandpunkt i NATO i Spania-spørsmålet.

Holdningen til Franco-Spania og spansk medlemskap må ha betydd noe helt spesielt for nordmennene og trenger dypere forklaring. Norge valgte faktisk å gå mot de sterke i alliansen i dette spørsmålet, noe som ikke var problemfritt. Rolf Tamnes understreker at Lange generelt var opptatt av å ikke gå i utakt med de sterke i alliansen «-det kunne dempe den vestlige interessen for å bistå Norge i en tid da det var smått med allierte styrker øremerket for innsats i Norge».¹²¹ Gerhardsen skrev i sine erindringer: «Spørsmålet om bruk av veto har vi så vidt jeg husker, bare vært inne på i forbindelse med forslag om spansk medlemskap i NATO.»¹²² Hvorfor valgte Norge byrden med å gå mot de sterke i alliansen akkurat i dette spørsmålet?

Indrepolitiske faktorer

Ved de fleste anledninger var det den indrepolitiske dimensjonen som ble trukket fram som hovedårsaken til den norske motstanden mot spansk NATO-medlemskap, både fra amerikansk side, fra spansk side og fra den utenrikspolitiske ledelsen i Norge selv. Vi har sett at den norske arbeiderbevegelsen, med Spaniakomiteén i spissen, markerte seg sterkest i kampen mot Franco-Spania i Norge. På begynnelsen av 1950-tallet oppfordret Spaniakomiteén Arbeiderpartiet, LO og AUF til å protestere mot Madrid-pakten. Etter 1955 var Spaniakomiteén tilfreds med regjeringens faste holdning i NATO-debatten og ga uttrykk for at Spania stod utenfor NATO takket være den norske politikken.¹²³ Ingenting tyder på at komitéen var aktiv overfor regjeringen, LO eller partiet etter 1955. Det er heller ikke noe som peker i retning av at regjeringen hadde planer om å endre sitt standpunkt. Regjeringens linje var fastlagt. Protester fra Spaniakomiteén var ikke nødvendige. Komiteén representerte likevel en latent motstand. Den norske utenriksråden ga i 1957 uttrykk for at Norges motstand mot spansk medlemskap i NATO skyldtes stemningen i Spaniakomiteén og i Arbeiderpartiet.

I Arbeiderpartiet og fagbevegelsen var det stor enighet i spørsmålet om spansk medlemskap i NATO, i motsetning til hva som var tilfellet i mange andre saker utover på 1950-tallet. Jens Haugland skriver i sin *Dagbok frå kongens råd* at Håkon Johnsen i 1959 hadde kommet med et forslag om at gruppen skulle komme med et framlegg om at Spania ikke måtte komme med i NATO. Dette var blitt utsatt fordi «fleire sa at dette var sjølvsagt heile gruppa, og faktisk også partiet, samde om.»¹²⁴ Innen arbeiderbevegelsen var den generelle motstanden mot Franco sterk. Selv om spørsmålet kom i bakgrunnen etter at den kalde krigen satte inn, ser det ut til Spania virkelig var en hjertesak for mange. Den spanske borgerkrigen stod friskt i minne. Det gjorde også minnene om fascistenes okkupasjon av Norge. Leif Vetlesen bruker uttrykket «vår ungdoms Vietnam» om Spania.¹²⁵

På 1940-tallet hadde det generelt vært stor enighet om regjeringens politikk innen Det norske Arbeiderpartiet. Imidlertid var det spesielt to

hendelser de fem første etterkrigsårene hvor det var uenighet innen partiet om utenrikspolitikken. Disse to hendelsene peker fram mot den massive enigheten innen arbeiderbevegelsen i spørsmålet om spansk medlemskap i NATO på 1950-tallet, og kan på mange måter bidra til å forklare denne. For det første hadde Spania-saken i 1946-47 skapt motstand mot regjeringens politikk fra Arbeiderpartiets egne rekker. Denne saken viste tydelig at kampen mot Franco-Spania var en svært viktig sak for store deler av arbeiderbevegelsen. For det andre var det en relativt sterk opposisjon innen arbeiderbevegelsen mot norsk medlemskap i NATO i 1949. Mange av de opposisjonelle fra Spania-saken i 1946-47 dukket opp i den sikkerhetspolitiske opposisjonen i 1948-49.¹²⁶ Utenriksminister Lange ga et klart løfte til denne opposisjonen i 1949. Spania skulle holdes utenfor alliansen: «i alle fall vil vi stemme mot. Blir vi stående alene, så står vi alene».¹²⁷ På slutten av det neste tiåret viste det seg at den norske utenriksministeren holdt ord.

I sammenheng med striden omkring sikkerhetspolitikken oppsto også *Orientering* tidlig på 1950-tallet. Denne fraksjonen innen Arbeiderpartiet markerte seg etterhvert tydeligere i siste halvdel av tiåret. Konsekvent motstand mot Franco koblet med motstand eller skepsis mot norsk NATO-medlemskap innen arbeiderbevegelsens egne rekker, gjorde det svært vanskelig for utenriksledelsen å akseptere Spania i NATO. Spansk medlemskap ville ha gitt NATO-motstanderne i Norge gode argumenter. Det ble stadig pekt på dette «hensynet til den utenrikspolitiske opposisjon» i diskusjonen omkring Spania og NATO i utenriksdepartementet utover 1950-tallet. Lange og Nordahl ga ved flere anledninger uttrykk for at spansk medlemskap i NATO kunne få dramatiske følger for den indre oppslutningen om NATO. Utenriksministeren sa klart i fra at «man ikke kunne ta noe skritt som ville være mer ødeleggende for den alminnelige oppslutning om regjeringens NATO-politikk».¹²⁸

Det faktum at Arbeiderpartiet satt med makten i Norge i hele perioden, er altså en viktig forklaringsfaktor i dette spørsmålet. «The strength of socialist and labour parties is a decisive factor», skrev Arthur Whitaker om Norges og Danmarks NATO-motstand.¹²⁹ I 1949 og tidlig på 1950-tallet hadde flertallet av de vesteuropeiske landene hatt sosialdemokratiske

regjeringer. Det resulterte i at motstanden mot spansk medlemskap var langt sterkere i NATO i denne første fasen. Arbeiderbevegelsen og de sosialistiske partiene i disse landene var riktignok fremdeles mot spansk NATO-medlemskap utover 1950 og 1960-tallet. Men de mistet etterhvert sine maktposisjoner. Konservative partier overtok makten i Vest-Europa. De var jevnt over mer villige til å vurdere dette spørsmålet rent militært, i likhet med USA.

Flere av de ledende politikerne i Norge var oppriktige motstandere av spansk medlemskap i NATO. Det var ikke bare presset nedenfra som resulterte i denne politikken. Både Gerhardsen og Lange ga ved flere anledninger uttrykk for et sterkt engasjement mot Franco-regimet. Begge disse ledende politikerne gikk selv ut med klare uttalelser mot spansk medlemskap. Utenriksledelsen ønsket ikke at Norge skulle være alliert med ikke-demokratiske land, og spesielt ikke med Franco-Spania. Langes generelle opptatthet av NATOs politiske og demokratiske sider ble trolig forsterket etter at han i 1955, som en av NATOs "tre vise menn", ble satt til å utarbeide en rapport med sikte på en utbygging og forbedring av det ikke-militære samarbeidet i alliansen.¹³⁰ Til tross for den tilliten Lange ble vist ved denne utnevnelsen, valgte han å trosse amerikanerne og flertallet i alliansen i spørsmålet om spansk medlemskap. Jens Haugland hevder riktignok at Lange også i Spania-spørsmålet ønsket å følge amerikanerne og flertallet i alliansen: «den norske utenriksministeren arbeidet bak kulissene for å få tilslutning til tanken om å ta Franco-Spania inn i NATO».¹³¹ De øvrige kildene gir imidlertid ingen signaler om at dette var tilfelle. Forklaringen på Hauglands uttalelse kan muligens være hans generelt sterke motvilje mot utenriksminister Lange. Hauglands dagbok-notater bærer preg av en voldsom uvilje mot den norske utenriksministeren og det meste han foretok seg; «ein meir knemjuk tenar for Det kvite hus og NATO har vi aldri hatt i Norge.»¹³²

Den nye Gerhardsen-regjeringen i 1955 hadde sterkere innslag av generell NATO- og USA-skepsis enn hva som var tilfellet med Torp-regjeringen i perioden før. Dette momentet kan også bidra til å forklare den hardere norske linjen i spørsmålet om spansk NATO-medlemskap etter 1955.

I utenlandske kilder og litteratur blir den norske protestantismen brukt som en forklaring på motviljen mot alliansesamarbeid med Spania. «In Denmark and Norway protestantism helps to tip the scales against ultra-catholic Franco-Spain,» - hevdet Whitaker.¹³⁹ I en artikkel i *New York Times* ble det framholdt at den norske motstanden mot spansk medlemskap i NATO bunnet i norsk protestantisme og avsky for den behandlingen som ble protestantene til del i Spania.¹⁴⁰ Norge var generelt motstandere av de undertrykkelser og «udemokratiske handlinger» som ble utført av Franco-regimet. De store kulturelle forskjellene mellom Norge og Sør-Europa kan nok også bidra til å forklare den norske motviljen mot alliansesamarbeid med Sør-Europa generelt. Men at protestantismen hadde noen betydning for motstanden mot Franco-Spania i NATO, er tvilsomt.

Ytre faktorer

Norge hadde ingen rent sikkerhetmessig fordel av spansk medlemskap i NATO. Den politiske ledelsen i Norge var generelt opptatt av en oppprioritering av nordflanken i NATO, og var bekymret over at USA utover 1950-tallet stadig prioriterte Sentral-Europa og middelhavsområdene. Spansk medlemskap kunne føre til at større ressurser ble satt inn på sørflanken, på bekostning av nordflanken. Denne rent sikkerhetspolitiske dimensjonen kan ha bidratt til den konsekvente motstanden mot spansk medlemskap i NATO. Med stor motvilje godtok Norge at Italia, Hellas og Tyrkia ble med i alliansen. Hellas og Tyrkia hadde imidlertid en ganske annen geografisk nærhet til Sovjetunionen, noe som gjorde det vanskeligere for Norge å gå mot USA og NATO-flertallet.

Utenriksledelsen var langt mer tilbakeholden overfor Franco-Spania i første del av 1950-tallet, både i FN-spørsmålet og i forbindelse med Madrid-pakten. Det var også i denne perioden at Tyrkia, Hellas og Italia fikk NATO-medlemskap. For utenriksminister Lange var det nok lettere å trosse de sterke i alliansen og si nei til spansk medlemskap etter at den internasjonale situasjonen var mindre spent fra midten av 1950-tallet.

Det var også problemer innen NATO selv i siste halvdel av 1950-tallet.

Suez-krisen, den franske politikken i Nord-Afrika og Kypros-konflikten skapte uenigheter mellom medlemslandene og bidro til en viss svekkelse av samholdet i alliansen. I en slik situasjon var det mindre problematisk for Norge å gå sine egne veier, slik flere andre medlemsland gjorde. Disse konfliktene økte nok også regjeringens frykt for at Norge skulle bli trukket med i denne «eventyrpolitikken» i det urolige middelhavsområdet. Spansk medlemskap i pakten ville definitivt ikke ha dempet på denne frykten.

Fravær av direkte press og trusler gjorde det enklere for den norske utenriksledelsen å opprettholde sin faste holdning. Det hadde nok kommet adskillig sterkere reaksjoner fra næringslivet i Norge om Spania hadde kommet med trusler om handelsrepresalier.

Støtten og forventningene fra den internasjonale arbeiderbevegelsen betydde mye for regjeringen i dette spørsmålet. Regjeringen mottok stadig takkebrev fra arbeiderpartier, internasjonale arbeiderorganisasjoner og spanjoler for «det aleneståene standpunkt i NATO».¹⁴¹ Regjeringspartiet i Norge hadde også god kontakt med spanske sosial-demokrater. Hvert år sendte Arbeiderpartiet representanter til kongresser i Frankrike arrangert av det spanske sosialdemokratiske partiet i eksil. Her fikk Norge mange lovord for den faste holdningen i NATO, og støtte til å fortsette denne linjen.¹⁴² Den spanske eksilpolitikeren C. Martines Parera ga i et intervju uttrykk for at den faglige og politiske arbeiderbevegelsen i Norge alltid hadde vært den spanske motstandsbevegelsens mest konsekvente støtte. «Og enda viktigere er det at Norge gjennom sin offisielle utenrikspolitikk har hindret Franco-Spania fra å få medlemskap i NATO. Jeg sier ikke dette fordi jeg nå er i Oslo, men det er et faktum.»¹⁴³

Konklusjon

Norge markerte seg blant de vestlige landene som «Franco-Spanias fiende nummer en» i det meste av perioden 1946-60. Norge søkte det mest restriktive standpunktet både bilateralt, i FN, i OEEC og aller tydeligst i NATO. Til tross for at det skjedde en økende normalisering i forholdet til Spania, og Norge gradvis ga opp motstanden i FN og i OEEC, avkrefter ikke dette påstanden om Norges særstilling i Spania-spørsmålet. Denne uttalelsen fra slutten av 1950-tallet fra en talsmann for norske næringsinteresser er illustrerende i så måte: «siden krigen har vår holdning til Francos regjering ikke bare vært reservert, men direkte aggressiv.»¹⁴⁴

Norge holdt riktignok en lav profil og protesterte ikke åpenlyst da USA innledet militærforhandlinger med Spania under den spente internasjonale situasjonen på begynnelsen av 1950-tallet. Men da spørsmålet om spansk medlemskap i NATO for alvor ble aktuelt fra midten av 1950-tallet, gikk utenriksledelsen kompromissløst mot dette. Den konsekvente, markerte og langvarige norske motstanden mot spansk NATO-medlemskap fant ikke sitt motstykke i andre vestlige land. Geir Lundestad er for forsiktig når han hevder at Norge og Danmark hadde «en viss innflytelse» på det faktum at Spania under Franco aldri fikk delta i NATO.¹⁴⁵ Det går tydelig fram av denne undersøkelsen at den norske politikken fikk avgjørende betydning for at spansk medlemskap overhode ikke ble offisielt drøftet på NATOs møter. Både i 1955 og i 1957 gikk henholdsvis den norske statsministeren og den norske utenriksministeren offentlig ut mot spansk NATO-medlemskap. I 1957 var de aller fleste av Norges allierte positive eller iallfall ikke motstandere av spansk medlemskap. Når det gjelder det danske standpunktet, tyder mine funn på at det var betinget av den norske politikken i større grad enn den danske historikeren Villaume hevder.¹⁴⁶ Norge inntok en klar lederposisjon i kampen mot Spania i NATO, mens danske myndigheter holdt seg i bakgrunnen. Norge fortsatte sin konsekvente motstand mot Franco-Spania i NATO også etter at det var uklart for norske myndigheter om Danmark ville følge Norge i dette spørsmålet på slutten av 1950-tallet.

Utenriksminister Lange holdt sitt løfte fra 1949. Den norske regjeringen kunne ikke akseptere Spania som alliansepartner, selv om Norge ble stående alene med dette standpunktet.

Alt peker mot at Spania-spørsmålet først og fremst var «a question of domestic politics with the Norwegians», slik den amerikanske ambassadøren i Madrid hevdet. Enigheten i Arbeiderpartiet og i den politiske ledelsen ble avgjørende for den konsekvente holdningen mot Spania i NATO.

Utenriksledelsens generelle uvilje mot udemokratiske alliansepartnere i kombinasjon med det følelsesladede Spania-spørsmålet gjorde dette til en helt spesiell sak for den politiske ledelsen. At dette var den eneste gangen Norge truet med veto i NATO, er et vitnesbyrd om det.

Spania-spørsmålet engasjerte sterke krefter i Norge og hadde en spesiell, symbolsk rolle i norsk politikk. Nils Morten Udgaard har tidligere pekt på Spania-sakens særnorske karakter.¹⁴⁷ På 1950-tallet uttalte C. J. Hambro at «den overtroiske angst for Franco-Spania [...] er mest utpreget i Norge».¹⁴⁸ Haakon Lie understreket gang på gang at Spania-spørsmålet «stakk svært djupt» i det norske folket og spesielt i arbeiderbevegelsen.¹⁴⁹ Hovedforklaringen på den norske Spania-politikken ligger nok her. Spørsmålet kom riktignok i skyggen etter hvert som den viktigste konfliktlinjen i internasjonal politikk og i norsk utenrikspolitikk kom til å gå mellom kommunisme og demokrati, mellom øst og vest. Arne Ordings utsagn om at det hadde gått religion i Spania-saken, synes imidlertid å ha en viss gyldighet for regjeringens politikk i hele perioden.¹⁵⁰

Hensynet til den utenrikspolitiske opposisjonen var en indrepolitisk faktor som ytterligere bidro til den faste motstanden mot spansk medlemskap i NATO. Imidlertid engasjerte spørsmålet i liten grad den allmenne opinionen i Norge på slutten av 1950-tallet. Spania-spørsmålet var definitivt ikke et like betent spørsmål i 1960 som det hadde vært i 1946, da store deler av opinionen hadde engasjert seg mot samarbeid med Franco-Spania.

Bortsett fra den belastningen det var for Norge å stå alene i spørsmålet om spansk medlemskap i NATO, talte også flere ytre faktorer mot at Norge skulle godta Spania som alliert. Det mildere internasjonale klimaet fra midten av 1950-tallet var en viktig rammefaktor som gjorde det lettere for

Norge å føre sin egen politikk i NATO. Den internasjonale konteksten og andre vestlige lands standpunkter veide tyngre for norske politiske avgjørelser på begynnelsen av 1950-tallet da den internasjonale situasjonen var svært spent .

Den norske politikken overfor Franco-Spania viser tydelig at det regionale militære samarbeidet i NATO hadde langt større indrepolitisk og ideologisk betydning enn det regionale økonomiske samarbeidet i OEEC. Norge oppfattet OEEC først og fremst som en økonomisk organisasjon, mens NATO på ingen måte ble vurdert kun som en ren militær sammenlutning. Norge hadde arbeidet for en opp-prioritering av det politiske og en neddemping av det militære samarbeidet i NATO før spansk medlemskap var aktuelt. Argumentene for spansk medlemskap var rent militærstrategiske og passet dårlig inn i den generelle norske NATO-politikken. Norges hovedargument mot spansk NATO-medlemskap var nettopp denne henvisningen til NATOs politiske og demokratiske målsetninger, som i følge den norske utenriksledelsen ikke ga rom for Francos totalitære Spania. NATO var skapt for å forsvare demokratiet, og skulle bestå av demokratier. Forestillingen om utenrikspolitikken som en viderføring av innenrikspolitikken og troen på den norske styreformens ideell, kjennetegnet norsk utenrikspolitikk på mange områder, og viste seg tydelig i spørsmålet om spansk medlemskap i NATO.

Motstanden mot spansk NATO-medlemskap viste klart at det var grenser for hvor langt Norge var villig til å følge sine allierte. Når overbevisningen var stor, og viktige indrepolitiske interesser sto på spill, valgte Norge å gå sine egne veier. Motstanden mot spansk NATO-medlemskap viste klart at det var grenser for hvor langt Norge var villig til å følge sine allierte. Når overbevisningen var stor, og viktige indrepolitiske interesser sto på spill, valgte Norge å gå sine egne veier. Motstanden mot spansk NATO-medlemskap viste klart at det var grenser for hvor langt Norge var villig til å følge sine allierte. Når overbevisningen var stor, og viktige indrepolitiske interesser sto på spill, valgte Norge å gå sine egne veier. Norge var langt fra «den flinkeste gutten i NATO-klassen» i dette spørsmålet.¹⁵¹ Enkelte historikere har tidligere påpekt at Norge «i de tilfeller landet inntok avvikende stand-

punkter [i NATO] ofte bøyde seg til slutt.»¹⁵² Norges posisjon og særstandpunkt i debatten om spansk NATO-medlemskap har vist oss at Norge ikke alltid bøyde seg til slutt. «Et lite land vil ha nokså begrenset innflytelse på saker som primært ikke angår dem selv» skriver Lundestad om Norge i NATO.¹⁵³ Spanias utestegning fra det vestlige militære samarbeidet er et godt eksempel på at en småstat som Norge i enkelte tilfeller faktisk kunne hindre gjennomføringen av flertallets og de sterkeste medlemmenes politikk i NATO.

English summary

"Spain's Number One Enemy"

Spain was a sensitive area in Norwegian politics as long as Franco ruled. His sympathy with the Axis Powers during the Second World War and the Nazi occupation of Norway had strengthened the resistance to him. In the early postwar years «The Spanish question» was one of the most discussed problems in Norwegian foreign politics. Because Norway had important economic ties with Spain, both domestic economic organizations and the Franco government tried to press the Norwegian government to establish normal political and economic relations with the Franco regime. On the other hand strong forces inside Norway, especially in the labour movement, demanded a break in the relations with Spain in 1945-46. The Norwegian labour government had no sympathy with the Franco regime and decided to stimulate international action against Spain. In 1946 the Norwegian government took the initiative to a UN diplomatic boycott of Spain. At that time all the western countries voted for the resolution against Spain. Gradually, however, the US government and the rest of the democratic world accepted the situation and decided to cooperate with the Franco regime. In 1950 the action against Franco in the UN was brought to an end, and five years later Franco became a full member of the UN. Also Norwegian policy towards Spain became gradually milder in many ways. Norway normalized the economic and diplomatic bilateral relationship in 1951 and voted for Spanish membership in the UN in 1955. Nevertheless, in the 1950s the relationship between Norway and Spain remained tense, mainly because of the Norwegian attitude to Spanish membership in NATO.

This study has largely concentrated on the 1950s and on the question of Spanish membership in NATO. How did the Norwegian government react when the question of Spanish membership in NATO was raised? How can one explain the Norwegian policy towards Spain?

The question of Spanish membership in NATO was discussed in Norway and in the other member states from the foundation of NATO. Although many in the USA wanted the strategically important and anti-Communist regime in Spain to be a member of the western alliance, it was impossible to convince the other European countries in 1949 or indeed well into the 1950s. Both the British and French governments and the majority of the other western European countries strongly opposed the American view about Spanish membership. The American government then decided to make a bilateral military agreement with the Franco regime. In 1953 a military pact between the USA and Spain was signed. Norway did not protest officially against this agreement, probably because of the very tense international situation in the early 1950s. But when Spanish membership in NATO was seriously proposed by the USA and Portugal in the mid-50s, the Norwegian government was not at all willing to accept that.

This study has showed that the Norwegian policy had decisive influence on the fact that Spain did not become a member of the western military alliance in the Franco period. In 1955 and in 1957 both the Norwegian prime minister Einar Gerhardsen and the foreign minister Halvard Lange officially declared that they refused to accept Spain as a partner in the alliance, and the NATO alliance accepted new members by unanimous decision only. In 1957 most of the NATO members had changed their opinion and were positive to Spanish membership. Even when Norway was almost alone in opposing Spanish membership at the end of the decade, its policy was consistent. Both in Spain and in the USA Norway was blamed for the fact that Spain was excluded from the western alliance.

It is evident that the American ambassador in Spain, Cabot Lodge, was correct when in 1958 he said that the question of Spanish membership in NATO was a question of Norwegian domestic politics. In contrast to other international questions, there was almost total agreement in the Norwegian political leadership and in the Labour party to the question of Spanish membership in NATO. The general Norwegian resistance to undemocratic countries in NATO combined with the sensitive «Spanish question» made this a very special case. This is also indicated by the fact that this was the

only time Norway threatened to use its veto in NATO. Another domestic factor that probably contributed to this consistent unwillingness to accept Spain in NATO was the influence of the left and the anti-NATO opposition in Norwegian politics. The détente period in international politics from 1954-55 was an external factor that made it easier for the Norwegian government to follow a more individual path towards the US and the NATO countries.

In the case of Spain's failure to become a member of NATO in the 1950s, a small country like Norway actually played a major role.

Noter

Denne studien er basert på min hovedoppgave i historie: *Franco-Spanias fiende nummer en? Norges politikk overfor Franco-Spania, 1946-60.* UIO 1994.

1. Arne Olav Brundtland: *Utnevnelse av handelsrepresentant hos Franco. En studie i politiske interessegruppers aktivitet, Oslo 1962.*
2. Edgeir Benum: *Maktsentra og opposisjon. Spania-saken i Norge 1946 og 1947. Oslo 1969.*
3. Knut Einar Eriksen : *DNA og NATO. Oslo 1972, s. 263.*
4. Haraldstad 1994.
5. Farmand, 08.02-1947 artikkel ved navn: «Spanias fiende nr. 1»; *Friheten, 17.08-1950: «Utenriksminister Lange gikk igjen i FNs hovedforsamling som Franco-Spanias erklærte fiende nr. 1.»*
6. Geir Lundestad i *Internasjonal politikk / 1, 1985. s. 49.*
7. *FRUS, 1951, vol. III, s. 1286, Foreign ministers meeting Washington, 13.09-1951.*
8. *St. forh. 1949, 7. s. 692, 29.03-1949.*
9. Einar Gerhardsen: *Samarbeid og strid. Oslo 1971, s. 215-216.*
10. Eriksen i *Vekst og Velstand. Oslo 1981, s. 195.*
11. *Smålenens Amtstidende, 22.04-1949.*
12. *UD, 33.6/3, I, statement to the press by the Secr. of State Acheson, 18.07-1951.*
13. *FRUS, 1951, vol. III, s. 1286, Foreign ministers meeting Washington, 13.09-1951.*
14. *UD, 33.6/3, I, amb. Washington til UD, 04.08-1950.*
15. *UD, 33.6/3, I, amb. Washington til UD, 18.07-1951.*
16. *UD, 33.6/3, I, statement to the press by the Secr. of State Acheson, 18.07-1951.*
17. *FRUS, 1950, vol. III, s. 1549, from Secr. of State Acheson to senator Connally, 18.01-1950.*
18. Walter Laseber: *America, Russia and the Cold War, 1945-1984. New York 1985, s. 65.*
19. Paul H. Nitze: *From Hiroshima to Glasnost 1990, s. 83.*
20. *UD, 33.6/3, I, amb. Washington (sitat Truman) til UD, 20.07-1951.*
21. *Arbeiderbladet (fra Londonkorrespondent. Harry Agerbak), 18.07-1951.*

22. *Arbeiderbladet (fra Londonkorrespondent. Harry Agerbak, 30.07-1951.*
23. *Reske-Nilsen, Internasjonal politikk 1953, nr. 9, s. 200-205.*
24. *UD, 33.6/3, I, leg. San Sebastian til UD, 05.08-1953.*
25. *Sheelagh Ellwood: Franco. London/New York 1994, s. 58-60; UD, 33.6/3, I, fra leg. Madrid til UD, 21.11-1952.*
26. *UD, 33.6/3, I, amb. Paris til UD, 20.07-1951.*
27. *Ibid.*
28. *UD, 33.6/3, I, amb. Haag til UD, 01.10-1953.*
29. *UD, 33.6/3, I, leg. Bonn til UD, 23.07-1951.*
30. *Poul Villaume: Danmark, NATO og den kolde krig 1949-1961. København 1994, s. 1072.*
31. *Ibid. s. 1073.*
32. *St.forh. 1953, 7, s. 45, 28.01-1953.*
33. *UD, 33.6/3, I, amb. Washington til UD, 18.07-1951.*
34. *UD, 33.6/3, I, amb. Washington til UD, 20.07-1951.*
35. *UD, 33.6/3, I, UD-notat av Frithjof Jacobsen, 06.08-1951.*
36. *UD, 33.6/3, Andreas Andersen (på reise til Paris) til Frithjof Jacobsen, 18.07-1951.*
37. *UD, 33.6/3, I, UD til amb. Washington, 19.07-1951.*
38. *UD, 33.6/3, I, UD-notat av Frithjof Jacobsen, 10.01-1953.*
39. *FRUS, 1951, III, s. 659, hemmelig samtale NATO-møte Ottawa: Lange, Acheson, Perkins, Spofford, 19.09-1951.*
40. *UD, 33.6/3, I, amb. Washington til UD, 20.07-1951.*
41. *St.forh. 1958, 7, s. 2719, 27.10-1958.*
42. *UD, 34.4/102, II, Andersen leg. Madrid til Skylstad UD, 08.10-1951.*
43. *Morgenbladet, 07.11-1951.*
44. *UD, 33.6/3, I, gjenpart av brev til presseråd Lehmkuhl fra Egeland RF oversendt Skylstad, 06.09-1951.*
45. *Spaniakomiteén (SK), 6, beretninger 1951-1952.*
46. *UD, 33.6/3, I, LOs sekretariat til Lange, 03.08-1951.*
47. *R.A, regj. prot. 1951-52, 07.08-1951.*
48. *SK, 6, beretninger 1953-54.*
49. *Ibid.*
50. *UD, 33.6/3, I, amb. Washington til UD, 20.07-1951.*
51. *Gerhardsen 1971, s. 215-216.*
52. *Arthur P. Whitaker: Spain and Defense of the West. New York 1961, s. 317.*
53. *Arbeiderbladet, 21.10-1955.*

54. UD, 33.6/3, I, UD-notat av Knut Aars om en samtale med den nederlandske ministeren i Oslo, 16.03-1955.
55. UD, 33.6/3, II, leg. Brussel til UD, 06.02-1956.
56. UD, 33.6/3, UD-notat av Knut Aars, 16.03-1955.
57. UD, 33.6/3, II, Thore Boye UD til leg. Madrid, 23.03-1955.
58. UD, 33.6/3, II, «Jogge» (Johan Georg) Ræder leg. Madrid til Thore Boye UD, 05.04-1955.
59. UD, 33.6/3, II, Thore Boye UD til «Jogge»(Ræder) leg. i Madrid, 13.04-1955.
60. UD, 33.6/3, II, leg. Madrid til UD, 27.06-1955.
61. Arbeiderbladet, 11.11-1952.
62. Dagbladet, 15.07-1955.
63. Friheten, 16.07-1955; Arbeiderbladet, 16.07-1955; Dagbladet, 16.07-1955.
64. UD, 33.6/3, II, UD til del. Paris, 16.07-1955.
65. UD, 33.6/3, II, UD-notat av Lange etter samtale med den spanske ministeren, 17.08-1955.
66. FRUS, 1955-57, vol. XXVII, s. 558, Franco til Dulles, 05.12-1955.; En parallell til Francos kritikk av den norske basepolitikken kan trekkes til Hellas og Tyrkias angrep på den restriktive norske basepolitikken. Kritikken fra disse landene bunnet også først og fremst i den norske motviljen mot gresk og tyrkisk NATO-medlemskap på begynnelsen av 1950-tallet.
67. UD, 33,6/3, II, utkast til utenriksmelding nr. 18, mai 1957.
68. FRUS, 1955-57, vol. XXVII, s. 579, memorandum of conversation Dep. of State, 20.11-1956.
69. FRUS, 1955-57, vol. XXVII, s. 584, U.S. Ambassador Lodge Spain til Undersecr. of State Herter, 08.08-1957; UD, 33.6/3, II, melding fra United Press USA til UD, 16.04-1957.
70. UD, 33.6/3, III, amb. Paris til UD, 09.05-1957.
71. UD, 33.6/3, III, fra amb. Brussel til UD, 28.05-1957.
72. FRUS, 1955-57, vol. XXVII, s. 485, U.S. amb. UK til State Dep., 27.09-1957.
73. UD, 33.6/3, III, amb. Madrid til UD, 26.01-1959.
74. Villaume 1994, s. 10180-1081; På forspørsel fra undertegnede den 10-02-1994, svarte også Villaume at han betraktet den norske og den danske motstanden mot spansk NATO-medlemskap som like kategorisk.
75. UD, 34.4/102, II, amb. Washington til UD, 19.03-1957.
76. UD, 33.6/3, II, United Press Associations Oslo-kontor til UD, 16.04-1957.
77. UD, 33.6/3, II, pressemelding fra UD, 27.04-1957.

78. UD, 33.6/3, II, *United Press til UD, (udatert).*
79. UD, 33.6/3, II, *UD-notat av Skylstad, 21.04-1957; UD, 33.6/3, II, amb. Madrid til UD, 18.04-1957.*
80. UD, 33.6/3, II, *UD til amb. Madrid, 24.04-1957.*
81. UD, 33.6/3, II, *amb. Stockholm vedlagt avisutklipp Stockholms-tidningen, 28.04-1957.*
82. UD, 33.6/3, II, *amb. Stockholm vedlagt avisutklipp Morgonbladet, 27.04-1957.*
83. *Lederartikkelen i The Economist ble gjengitt i Arbeiderbladet, 07.05-1957.*
84. UD, 33.6/3, III, *utenriksmelding nr.18, 31.05-1957.*
85. UD, 33.6/3, III, *amb. Madrid til UD, 05.11-1957.*
86. UD, 33.6/3, III, *amb. Madrid til UD, 09.01-1958.*
87. UD, 33.6/3, III, *Andvord amb. Madrid til Lange, 26.01-1959.*
88. UD, 33.6/3, III, *UD til del. Paris og div. amb., 04.03-1959.*
89. UD, 33.6/3, III, *UD-notat av Hans Engen, 16.03-1959.*
90. UD, 33.6/3, *UD til amb. Washington, 16.03-1959.*
91. *St.forh. 1959, 7, s. 849, 07.12-1959.*
92. *R.A, regj.prot. 1959, 14.04-1959.*
93. UD, 33.6/3, III, *amb. Paris til UD, 18.03-1959.*
94. UD, 33.6/3, III, *danske amb. Washington til dansk UD oversendt norsk UD, 05.03-1959.*
95. *R.A, regj.prot 1959, 24.03-1960.*
96. *Ibid.; RA, regj. prot. 1960, 28.06-1960.*
97. *FRUS, 1951, vol. IV, s.157, The Western Eu. Ambassadors Conference at Frankfurt, 05.02-1951.*
98. *FRUS, 1950, vol. III, s. 1558, memorandum by the country-specialist Dunham, 15.04-1950.*
99. *FRUS, 1955-57, vol. XXVII, s. 542, State Department til certain diplomatic missions, 29.06-1955.*
100. UD, 33.6/3, II, *UD til del. Paris, 12.03-1957; Whitaker 1961, s. ix.*
101. *St. forh., 1956, 7, s. 876, 10.04-1956.*
102. UD, 33.6/3, III, *UD-notat av Skylstad, 26.04-1957.*
103. *VG, 16.04-1957.*
104. *FRUS, 1955-57, vol. XXVII, s. 485, Embassy UK til Dep. of State, 27.09-1955.*
105. *FRUS, 1955-57, vol. XXVII, s. 583, Lodge til Herter, 08.08-1957.*
106. UD, 33.6/3, III, *amb. Madrid til UD, 26.01-1959.*
107. UD, 33.6/3, IV, *UD-notat, 21.05-1959.*

108. UD, 33.6/3, IV, amb. Ottawa til UD, 04.06-1959.
109. UD, 33.6/3, III, UD-notat, 15.05-1957.
110. UD, 33.6/3, III, amb. Madrid til UD, 08.05-1957.
111. FRUS, 1955-57, vol. XXVII, s. 581, Lodge til Dep. of State, 15.05-1957.
112. UD, 33.6/3, III, amb. Madrid til UD, 07.08-1957.
113. UD, 33.6/3, III, amb. Madrid til UD, 05.11-1957.
114. UD, 33.6/3, IV, amb. Madrid til UD, 08.04-1959.
115. UD, 33.6/3, III, amb. Washington til UD, 14.03-1959.
116. UD, 33.6/3, III, strengt fortrolig Andvord amb. Madrid til Lange, 16.02-1959.
117. UD, 33.6/3, IV, amb. Madrid til UD, 24.03 1959.
118. UD, 33.6/3, II, amb. Madrid til UD, 21.03-1957.
119. UD, 33.6/3, III, Ræder leg. Madrid til Skylstad, 08.05-1957.
120. Johan Jørgen Holst i *Norsk utenrikspolitikk*. Oslo 1985, s. 20.
121. Rolf Tamnes i *Nytt norsk tidsskrift* / 3, 1986, s. 51, sitatet står i forbindelse med Gerhardsens Paris-tale i 1957, altså på samme tid som Lange uttalte seg mot spansk medlemskap.
122. Einar Gerhardsen: *I medgang og motgang*. Oslo 1972, s. 264.
123. *Dagbladet*, 01.04-1964, uttalelse av Spaniakomiteens leder K. B. Werner.
124. Jens Haugland: *Dagbok frå kongens råd*. Oslo 1986, s. 84.
125. Leif Vetlesen i samtale med undertegnede, 08.10-1993.
126. Eriksen i *Vekst og Velstand*, s. 195.
127. Gerhardsen 1971, s. 215-216.
128. UD, 33. 6/3, III, utkast til utenriksmelding, mai 1957.
129. Whitaker 1961, s. 308.
130. *Nato information service: NATO. Facts and figures*. Brussel 1978, s. 25 og 38.
131. Haugland 1986, s. 84.
132. *Ibid.*
133. *Dagbladet*, 15.07-1955.
134. *Dagbladet*, 19.02-1954; *St.forh.* 1956, 7, s. 874, 10.04-1956.
135. *Adresseavisen*, 25.07-1957.
136. *Unge Høire*, 04.05-1957.
137. Bjørn Alstad: *Norske meninger 1*. Oslo 1969, s. 107.
138. *Ibid.*
139. Whitaker 1961, s. 308.
140. UD, 33.6/3, IV, amb. Washington til UD, 19.05-1959 (sitat fra *N.Y.Times* 18.05-1959).

- D.C. Pugh: Guns in the cupboard. The Home Guard, Milorg and the Politics of Reconstruction 1945-46.
- O. Wicken: Vekst og våpen. Norsk militærproduksjon som industri politisk virkemiddel i 1960-årene.

To studier er publisert i O. Riste (ed.) *Western Security. The Formative Years. European and Atlantic Defence 1947-1953*. (Universitetsforlaget, Oslo 1985):

- O. Riste: Was 1949 a Turning-Point? Norway and the Western Powers 1947-1950.
- R. Tamnes: Norway's Struggle for the Northern Flank 1950-1952.

R. Tamnes (red.): FORSVARSSTUDIER - Defence Studies IV. Årbok for Forsvarshistorisk forskningssenter - Forsvarets høgskole 1985. (Tano 1985):

- T.M. Hetland: Då Moskva sa nei til Norden. Sovjets syn på Norden og NATO 1948-1952.
- T.M. Hetland: Atomrasling og avspenning. Sovjet og norsk tryggingpolitikk 1953-1958.
- R. Berg: 'Det land vi venter hjelp af'. England som Norges beskytter 1905-1908.
- J. Sanness: Norske historikere og den kalde krigen.
- O. Wicken: Våpenimport eller egenproduksjon? Hvorfor Norge ikke bygde ut militær industri 1945-1950.
- F. Fagertun: Militærmakten og 'den indre fiende' 1918-1940.

Olav Ristes studie, «Isolationism and the Great Power Protection. The Historical determinants of Norwegian Foreign Policy», er publisert i J.J. Holst (ed.), *Norwegian Foreign Policy for the 1980's*. (Universitetsforlaget Oslo og Oxford University Press, 1985).

R. Tamnes (red.): FORSVARSSTUDIER - Defence Studies V. Årbok for Forsvarshistorisk forskningssenter - Forsvarets høgskole 1986. (Tano 1986):

- J.E. Rådehed: Swedish forces to aid Norway? The Nordic Security Question 1948-49.
- L.H. Larsen: Ubåt-baser og storpolitikk. Striden om de tyske ubåtbaser i Norge 1944-48.
- R. Tamnes: Kamp mot russerne på tysk jord? Tysklandsbrigaden og den kalde krigen 1947-1953.
- M. Iden: Turning point 1975. US Security Policy and Northern Flank Security.

- O. Wicken: Militærforskere i Vesterveg. FFI-forskere på utenlandske universiteter 1945-1970.
- O. Riste: Slow take-off. The Pre-History of the Royal Norwegian Air Force. 1912-1944.

R. Tamnes (red.): FORSVARSSTUDIER - Defence Studies VI. Årbok for Forsvarshistorisk forskningssenter - Forsvarets høyskole 1987. (Tano 1987):

- O. Riste &
R. Tamnes: Den sjømilitære trussel og Norge.
- O. Riste: Nord-Norge i stormaktspolitikken 1941-1945.
- R. Tamnes: Integration and Screening. The Two Faces of Norwegian Alliance Policy, 1945-1986.
- T. Huitfeldt: NATO and the Northern Flank.
- N.A. Røhne: Norge - en lunken europeer. Norsk Europa-politikk frem til 1950.
- R. Tveten: En marine uten fartøyer? Striden om marinen 1928-1933.

FORSVARSTUDIER 1987 - Publiserte enkeltstudier:

- 1/1987 O. Wicken: Norske våpen til NATOs forsvar. Norsk militærindustri under Koreakrigens opprustning.
- 2/1987 N. Petersen: Denmark and NATO 1949-1987.
- 3/1987 A. Forland: På leiting etter uran. Institutt for Atomenergi og internasjonalt samarbeid 1945-51.
- 4/1987 R. Tamnes: Svalbard mellom Øst og Vest. Kald krig og lavspenning i nord 1947-1953.
- 5/1987 K. Blidberg: Just Good Friends: Nordic Social Democracy and Security Policy 1945-50.
- 6/1987 O. Riste: Island i norsk krigspolitikk 1940-1945

FORSVARSTUDIER 1988:

- 1/1988 O. Wicken: Stille propell i storpolitisk storm. KV/Toshiba-saken og dens bakgrunn.
- 2/1988 A. Forland: Atomer for krig og fred? Etableringa av Institutt for Atomenergi 1945-48.
- 3/1988 P. Kolstø: An Appeal to the People. Glasnost - Aims and Means.
- 4/1988 S. Diesen: Reform eller nederlag. Landforsvarets operative idé ved skilleveien.

- 5/1988 S.G. Holtsmark: Between «russophobia» and «bridge-building». The Norwegian Government and the Soviet Union 1940-1945.
- 6/1988 A. Kan: Naboskap under kald krig og perestrojka. Forholdet Norge-Sovjet sett fra Moskva.

FORSVARSTUDIER 1989:

- 1/1989 R. Godø: Forsvarets ledelse fra union til allianse. En fremstilling av norsk forsvarspolitik 1885-1985.
- 2/1989 Clive Archer: Uncertain Trust. The British-Norwegian Defence Relation ship.
- 3/1989 Johan Kr. Meyer: NATOs kritikere. Den sikkerhetspolitiske opposisjon, 1949-1961.
- 4/1989 Pål Kolstø: På vei mot av-lenisering? Sovjetisk historierevisjon under Gorbatsjov.
- 5/1989 N.A. Røhne: De første skritt inn i Europa. Norsk Europa-politikk fra 1950.
- 6/1989 H. Sunde,
S. Diesen &
T. Huitfeldt: Spetsnaz og Norge.

FORSVARSTUDIER 1990:

- 1/1990 A. Bonde: The Making of Terne. The first Norwegian Weapons System 1953-1962.
- 2/1990 S.G. Holtsmark: The Demise of the Brezhnev Doctrine.
- 3/1990 M. Skodvin: Nordic or North Atlantic Alliance? The Postwar Scandinavian Security Debate.
- 4/1990 O. Riste: Weserübung: Det perfekte strategiske overfall?
- 5/1990 R. Tamnes (ed.) Soviet 'reasonable sufficiency' and Norwegian security.
- 6/1990 A. Lydersen: Kryssere under norsk flagg? Oppbyggingen av Marinen 1944-46.
- 7/1990 J. McConnell: The transformation of Soviet strategy in the 1990s.
- 8/1990 O. Njølstad: Détente - et mislykket avspenningsforsøk?
- 9/1990 T. Ries: Kryssermissiler: Strategiske konsekvenser for nordregionen.

FORSVARSTUDIER 1991:

- 1/1991 O. Wicken (red.): Den norske garnisonsbyen.
- 2/1991 S.G. Holtsmark: Challenge and retreat. The erosion of Soviet power in Poland 1970-1989.

- 3/1991 O. Riste: Isolasjonisme og stormaktsgarantiar. Norsk tryggingspolitikk 1905-1990.
- 4/1991 M.B. Nielsen: Sovjetmarinen i Østersjøen.
- 5/1991 P. Apitz: Convoys - Outdated by Technology?
- 6/1991 S.G. Holtsmark & T. Kristiansen: En nordisk illusjon? Norge og militært samarbeid i Nord, 1918-1940.
- 7/1991 R. Tamnes: Svalbard og stormaktene. Fra Ingenmannsland til Kald Krig, 1870-1953.
- 8/1991 K. Rommetveit: Narvik 1940. Five-Nation War in the High North.

FORSVARSTUDIER 1992:

- 1/1992 R. Tamnes: Svalbard og den politiske avmakt. Striden om flyplass, olje og telemetri-stasjon, 1955-1970.
- 2/1992 M. Berdal: British naval policy and Norwegian security. Maritime power in transition, 1951-60.
- 3/1992 O. Wicken: Moralens vokter eller våpenkremmer? Regulering av norsk våpeneksport 1935-92.
- 4/1992 T. Huitfeldt, T. Ries, G. Øyna: Strategic interests in the Arctic.
- 5/1992 G. Fermann: Internasjonal fredsbevaring 1956-1990. En sammenliknnde undersøkelse.
- 6/1992 S.G. Holtsmark: Enemy springboard or benevolent buffer? Soviet attitudes to Nordic cooperation 1920-55.
- 7/1992 T. Nordbø: Norske militære i fredsoperasjoner.
- 8/1992 V.M. Bird: America's Post-Cold War Commitment to Norway.

FORSVARSTUDIER 1993:

- 1/1993 P. Salmon: Foreign policy and national identity. The Norwegian integrity treaty 1907-24.
- 2/1993 O. Njølstad: Cuba-krisen 1962.
- 3/1993 K. Aarhus: Konflikt eller partnerskap. De militære og den politiske makt i Sovjet.
- 4/1993 M. Berdal: Forging a maritime alliance. Norway and the evolution of American Maritime Strategy 1945-1960.
- 5/1993 I. Tjøstheim: Sjøforsvarets hovedoppgaver: Illusjon eller virkelighet? Sjøforsvaret i et sikkerhetspolitisk perspektiv, 1945-2000.

- 6/1993 T. Kristiansen: Fra Europas utkant til strategisk brennpunkt. Trusselvurderinger og militære tiltak i nord fra 1900 til 1940.
- 7/1993 S.G. Holtmark: A Soviet Grab for the High North? USSR, Svalbard, and Northern Norway 1920-1953.

FORSVARSTUDIER 1994:

- 1/1994 O. Njølstad: In Search of Superiority: US Nuclear Policy in the Cold War.
- 2/1994 A. Roberts: The Crisis in Peacekeeping.
- 3/1994 G. Skaaren-Fystro: A victory for collective security. The UN and the Gulf crisis.
- 4/1994 C. Dobbie: A Concept for Post-Cold War Peacekeeping.
- 5/1994 E. Thue: Nobels fredspris og diplomatiske forviklinger. Tysk-norsk forbindelser i kjølvannet av Ossietsky-saken.
- 6/1994 R. Hobson: Fra kabinettskrigen til den totale krigen. Clausewitz-tolkninger fra Moltke til Aron.

FORSVARSTUDIER 1995:

- 1/1995 T. J. Melien: Vakt og Vern. Marinen og kystartilleriet 1914-1918.
- 2/1995 J.M. Kvistad: The Barents Spirit. A Bridge-Building Project in the Wake of the Cold War.
- 3/1995 A. Forland: Hope over Fear. The Establishment of the International Atomic Energy Agency.
- 4/1995 H. Haraldstad: Norsk nei til Franco i NATO.